



Երևանի լրատվամամուլի ասոցիացիա  
 YEREVAN PRESS CLUB  
 ЕРЕВАНСКИЙ ПРЕСС-КЛУБ



Օրգանիզացիա Եվրոպայի անվտանգության և  
 համագործակցության համագործակցության  
 ORGANIZATION FOR SECURITY AND  
 COOPERATION IN EUROPE  
 ОРГАНИЗАЦИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТИ И  
 СОТРУДНИЧЕСТВУ В ЕВРОПЕ

**ԵՐԵՎԱՆԻ ԼՐԱՏՎԱՄԱՄՈՒԼԻ ԱՏՈՑԻԱԿԱՆ ԿԼԱԲԻ ԵՎ ՕՍՏԵՎ  
 ՕՐԳԱՆԻԶԱՑԻԱ ՄԵԾԻԱԿԱՆ ՎԵՐՈՍՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ  
 ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎՐՈՓԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆԻԶԱՑԻԱ**

*Բնագիտական հետազոտությունների արդյունքները  
 «Մեդիայի ինքնարեգուլյացիոն համակարգի կիրառման  
 հնարավորությունները» թեմայով*

*(Երևանի լրատվամամուլի ասոցիացիայի կողմից)*

**PROSPECTS OF INTRODUCING  
 MEDIA SELF-REGULATION SYSTEM IN ARMENIA**

*Analysis of opinions held by the media community  
 on the formation of self-regulation system*

*(Findings of a sociological research)*

**ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ  
 СИСТЕМЫ САМОРЕГУЛИРОВАНИЯ СМИ В АРМЕНИИ**

*Анализ мнений представителей журналистского  
 сообщества о формировании системы саморегулирования*

*(По материалам социологического исследования)*

---

Է՞ Մ էի ը ՍàôØ ¼ÈØ-Û° ðÆÆÛøÛ² Î ը ղ² i àðØ² Û  
Է՞ Ø² Î ը ղÆØ° i ը i àðØ² Û Է° è² ÛÎ ը ðÛ° ðÀ

5

PROSPECTS OF INTRODUCING  
MEDIA SELF-REGULATION SYSTEM IN ARMENIA

33

ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ  
СИСТЕМЫ САМОРЕГУЛИРОВАНИЯ СМИ В АРМЕНИИ

62

---

---

Չեղարկություններն իրականացրել է աշխատանքային խումբը հետևյալ կազմով՝

**Բորիս Նավասարդյան** - ծրագրի ղեկավար

**Նելսոն Շահնազարյան** - սոցիոլոգ

**Մեսրոպ Հարությունյան** - փորձագետ

**Աշոտ Մելիքյան** - փորձագետ

Հարցումն անցկացնելուն մասնակցել են

**Արմեն Նիկողոսյանը**

**Սեդա Շիգանյանը**

**Անահիտ Խաչատրյանը**

**Անահիտ Կտիկյանը**

Տվյալների համակարգչային մշակումը՝ **Մարինե Հայրիյանի**

*Չեղարկումները շնորհակալություն են հայտնում լրագրողական հանրության բոլոր այն ներկայացուցիչներին, ովքեր համաձայնեցին մասնակցել հեռազոտությանը եւ օգտակար առաջարկություններ ու դիտողություններ արեցին ինֆակարգավորման համակարգի ստեղծման խնդիրների շուրջ:*

Ծրագիրն իրականացրել է Երեւանի մամուլի ակումբը՝ ԵԱՀԿ Երեւանյան գրասենյակի աջակցությամբ:



Լրագրողական հանրությանը ՁԼՍ- ների ինքնակարգավորման հիմնական գաղափարներին եւ կազմակերպական ձեւերին ծանոթացնելու համար Երեւանի մամուլի ակումբը միջազգային եւ տեղական կազմակերպությունների հետ անցկացրեց մի շարք սեմինարներ եւ հանդիպումներ:

Մասնավորապես, 2004 թվականին ԵՄԱ-ն «Արտիկլ-19» միջազգային կազմակերպության հետ նախաձեռնեց «կլոր սեղան», որին մասնակցեցին ՁԼՍ-ների եւ լրագրողական կազմակերպությունների 20 ղեկավարներ: Քննարկվեցին հայկական ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգի ձեւավորման նպատակահարմարության եւ իրատեսական լինելու հարցերը: Եվ քանի որ «կլոր սեղանի» մասնակիցների կարծիքով խնդիրը «հասունացել էր», ձեւավորվեց գործողությունների կոնկրետ ծրագիր ուրվագծելու նախաձեռնող խումբ:

Երեւանի մամուլի ակումբը, Ֆրիդրիխ Էբերտի անվան հիմնադրամի աջակցությամբ, կազմակերպեց հայկական լրատվամիջոցների ղեկավարների խմբի այցելություն Գերմանիա՝ ծանոթանալու գերմանական ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգին, ուսումնասիրելու նրա առանձնահատկություններն ու արդյունավետությունը: Միջազգային փորձին ծանոթանալու առումով կարելու էր հայկական ՁԼՍ-ների ներկայացուցիչների մասնակցությունը 2004 թվականին Ստամբուլում կայացած Թերթերի համաշխարհային կոնգրեսին եւ խմբագիրների հավաքին: Առաջին անգամ (Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակությամբ) Հայաստանից ներկայացուցիչ մասնակցեց նաեւ մամուլի խորհուրդների եվրոպական միավորման տարեկան հանդիպմանը:

Մամուլի ներքին խնդիրների քննարկման եւս մեկ հնարավորություն էր «Մամուլի ակումբ» հեռուստահաղորդաշարի վերականգնումը: Այն եթեր է հեռարձակվում Հայկական երկրորդ հեռուստաալիքով:

Վերջին շրջանում նաեւ ՁԼՍ-ների ընկերակցության աշխատանքը վերականգնելու հարցի շուրջ խորհրդակցություններ անցկացվեցին հայկական մի շարք լրատվամիջոցների եւ մասնագիտական միավորումների ղեկավարների հետ: Նախնական համաձայնություններ են ձեռք բերվել այդ կազմակերպության գործունեությունը ակտիվացնելուն միտված համատեղ քայլերի շուրջ:

Նախատեսվում է ԵԱՀԿ - ի աջակցությամբ 2004 թվականի դեկտեմբերի 20-ին կազմակերպել «Հայաստանում ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգի ձեւավորման հեռանկարները» թեմայով սեմինար, որի նախապատրաստության շրջանակներում էլ 2004 թվականի նոյեմբերի 15-30-ը իրականացվել է տվյալ սոցիոլոգիական հետազոտությունը:

Հետազոտության **նոյսակը** ինքնակարգավորման համակարգի (կառույցների) ստեղծման նպատակահարմարության վերաբերյալ Հայաստանի ՁԼՍ-ների ղեկավարների եւ առաջատար լրագրողների, լրագրողական հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների կարծիքներն ու գնահատականները պարզելն ու դրա առավել ընդունելի ձեւն ու հիմնական գործառույթները որոշելն էր:

Հետազոտության **մեթոդոլոգան** ներառում էր հարցազրույցը՝ հատուկ մշակված հարցաթերթիկով (կցվում է): Նախնական քննարկմամբ իբրեւ հարցվողներ ընտրվել էին 109 հոգի՝ ինչպես համազգային, այնպես էլ տեղական ՁԼՍ-ների ղեկավարներ եւ առաջատար լրագրողներ, ինչպես նաեւ՝ Հայաստանում արտասահմանյան լրատվամիջոցների ներկայացուցիչներ ու լրագրողական հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարներ (ցուցակը կցվում է): Այդ թվում՝

- համազգային տպագիր ՁԼՍ-ներ - 31
- համազգային լրատվական գործակալություններ - 9
- համազգային եւ կենտրոնական հեռարձակող ՁԼՍ-ներ - 26

- Երեւանում տեղակայած լրագրողական հասարակական կազմակերպություններ - 10
- արտասահմանյան ՁԼՍ-ների ներկայացուցիչներ - 13
- մարզերի ՁԼՍ-ներ եւ լրագրողական կազմակերպություններ - 20

Հարցվածներից 78-ը ՁԼՍ-ների ղեկավարներ (ղեկավարների տեղակալներ) էին, մնացած 31-ը՝ առաջատար լրագրողներ եւ լրագրողական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ:

Այսպիսով, հետազոտության մեջ ընդգրկվել է Հայաստանի լրագրողական հանրության առավել հեղինակավոր եւ ազդեցիկ հատվածը, ինչը հարցման ներկայացուցչականության եւ ստացված արդյունքների գործնական բարձր արժեքի էական նախադրյալ է:

Հարցումն անանուն չէր: Հարցվողների անունները, նրանց պաշտոնները եւ նրանց ՁԼՍ-ները (կազմակերպությունները) նշվում էին հարցաթերթիկի կազմին: Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ հարցման համար նախատեսված անձանց ճնշող մեծամասնությունը սիրով համաձայնեց մասնակցել դրան, եւ համագործակցությունից հրաժարվելու դեպքերը հազվադեպ էին: Հարցաթերթիկը պարունակում էր ինչպես լրագրողի գործունեության ընդհանուր էթիկական սկզբունքներին, այնպես էլ Հայաստանում ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու նպատակահարմարությանն ու հնարավորություններին վերաբերող հարցեր:

Ցանկացած սոցիոլոգիական հետազոտության ընդհանուր սկզբունքներից մեկը այս կամ այն հիմնավորմամբ դասակարգված տարբեր սոցիալական եւ հոգեբանական խմբերին պատկանող հարցվողների կարծիքները քննարկելն ու համադրելն է: Ընդսմին, պետք է ասել, որ նման բաժանումը սովորաբար որոշակի իմաստով պայմանական է:

Սույն հետազոտության մեջ բաժանումը կատարվել է հետեւյալ չափանիշներով.

**ա) Լրագրողական հանրության մեջ ունեցած կարգավիճակով եւ գործառույթներով:**

Քոչոր հարցվածները բաժանված են երկու խմբի: Առաջինում ընդգրկված են զանգվածային լրատվության միջոցների ղեկավարները՝ գլխավոր խմբագիրները, նրանց տեղակալները, հիմնական ստորաբաժանումների ղեկավարները եւ այլն: Երկրորդ խմբում մենք ընդգրկել ենք նրանց, ովքեր ղեկավարման իրավասություններ չունեն եւ պարտավորությունների համակարգով անմիջականորեն կապված չեն ՁԼՍ-ների սեփականատերերի հետ. լրագրողներ եւ լրագրողական հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ (այս խումբը հետագայում նշվում է իբրեւ «մյուսներ»):

**բ) ՁԼՍ - ի այս կամ այն տեսակին (ՅԿ-ին) պատկանելությամբ.** տպագիր հրատարակություններ, լրատվական գործակալություններ, հեռարձակող ՁԼՍ-ներ, լրագրողական հասարակական կազմակերպություններ, արտասահմանյան ՁԼՍ-ների աշխատակիցներ եւ մարզերի ՁԼՍ-ներ (ՅԿ-ներ):

Ներկայացնելով ստացված արդյունքները՝ այնտեղ, որտեղ նպատակահարմար է, մենք առանձին դիտարկում ու համադրում ենք նշված խմբերին պատկանող հարցվողների կարծիքները:

2 \_\_\_\_\_  
Էի՜ 3 օի՜ 3 1՛ 3 ռ ԼձԾՄ՛»ՒԱ

Հավաքված տվյալները բաժանենք երկու խմբի եւ քննարկենք առանձին-առանձին.

- լրագրողական հանրության ներկայացուցիչների պատկերացումները մասնագիտական էթիկայի հարցերի վերաբերյալ (հարցաթերթիկի 1, 3, 4, 5 հարցեր),
- հարցվողների վերաբերմունքը ինքնակարգավորման համակարգի ձեւավորմանն ու Հայաստանի պայմաններում առավել ընդունելի կառույցներին, մեխանիզմներին եւ նման համակարգի գործառույթներին (հարցաթերթիկի 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11 հարցեր),

21. \_\_\_\_\_  
ԷՔ Ս Էի՜ 3 ԿՇԷ՞ . ռձՕ՞ 1՛ 3 Կ Ն՞ ԿռձԱՍ Կ Գ 3 1՛ 1՛ »Ւ՞ օáԾՄ՛»ՒԱ  
Ս՞ ԷՄ՛ 3 . Չ՛ 3 1՛ 3 Կ ԶԳ՛ 3 ԾՆ՞ թ՞»ՒՇ՞»Օ՛ 3 ՒԱ՛Մ՛»ՒՇ  
Ն՞ Ս՞ 1՛ 3 ռ Ը 1՛ »Ւ՞ լ»ՒՍ՛ Է

Ամբողջ աշխարհում ՁԼՍ-ների գործունեության հիմնական գործնական, բայց եւ՝ միաժամանակ էթիկական խնդիրը «պատվիրատուի» հետ հարաբերություններն են: Դեպի ո՞ւմ հայացքներն ու ու ճաշակն են կողմնորոշվում լրագրողները նյութը պատրաստելիս: Ո՞ւմ համար են նրանք, ոչ այնքան դիվանագիտորեն արտահայտված, աշխատում:

Ամբողջատիրական համակարգի պայմաններում, երբ ՁԼՍ-ները լիովին վերահսկվում էին կոմունիստական կուսակցության կողմից, որը թելադրում էր եւ լրագրողների կադրային կազմը, եւ թերթերի տպաքանակները, եւ հրապարակումների գաղափարական բովանդակությունը, նման հարցեր, բնականաբար, չէին առաջանում: Սակայն հայտարարված ժողովրդավարության եւ շուկայական տնտեսության պայմաններում իրավիճակը նշանակալիորեն բարդացավ: Բնակչության բավականին համեստ վճարունակ պահանջարկը եւ գովազդի շուկայի սահմանափակությունը, հատկապես մարզերում, ստիպում են ՁԼՍ-ներին փնտրելու ֆինանսավորման լրացուցիչ աղբյուրներ՝ ի դեմս տեղական (երբեմն նաեւ արտասահմանյան) գործարար-հովանավորների կամ ֆինանսապես ապահով քաղաքական կուսակցությունների: Այսպիսով, հրատարակությունն անխուսափելիորեն, ավելի կամ պակաս չափով, զրկվում է իր անկախության մի մասից՝ ստիպված կողնորոշվելով դեպի քաղաքական կուսակցության կամ ՁԼՍ-ի փաստացի սեփականատիրոջ (հովանավորի) «գիծը»: Մյուս կողմից, ակնհայտ է, որ զանգվածային լրատվության միջոցի բավականաչափ բացահայտ քաղաքական եւ անձնական հակումները առաջացնում են հասարակության բավականին զուսպ վերաբերմունքը նրա նկատմամբ, ինչը բացասաբար է անդրադառնում հրատարակության հեղինակության եւ ազդեցիկության վրա: Լրագրողական հանրության դիրքորոշումն այս խնդրի վերաբերյալ հատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում:





Դիզայնի վրա ուշադրություն է գրավում այն, որ ղեկավարման գործառնություններ չունեցող լրագրողներն ու լրագրողական հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները զգալիորեն ավելի սրությամբ են ընդունում իրենց գործընկերների կախվածությունը ՋԼՄ-ների ղեկավարներից: Թեպետ երկու խմբերն էլ գլխավորը համարում են հրատարակության «գծի» նկատմամբ լոյալությունը, «ոչ ղեկավարների» խումբը դրանում առավել միահանուռ է (համապատասխանաբար 1.62 եւ 1.19 միավոր): Մյուս կողմից, առաջին դեմքերն ավելի հակված են իրենց աշխատակիցներին համարելու մասնագիտական գործունեության մեջ անկախ եւ ինքնուրույն (2.64 եւ 2.97 միավոր):

Նույն խնդիրը դիտարկվել է մի փոքր այլ տեսանկյունից: Ո՞ւմ հետ են հայ լրագրողներն իրենց ավելի կապված համարում փոխադարձ պարտավորությունների առումով: Դեպի հասարակական ո՞ր կառույցը կամ մասնագիտական ընկերակցության որ խումբն են նրանք կողմնորոշվում գլխավորապես եւ ո՞ւմ շահերն են պարտավորված համարում պաշտպանել:

Աղյուսակ 2.

**Փոխադարձ պարտավորությունների առումով ո՞ւմ հետ են ամենից ավելի կապված լրագրողները իրենց մասնագիտական պարտականությունները կատարելիս** (միջին միավորներն ու զբաղեցրած տեղը: 1 - ամենից շատ են կապված, 8 - ամենից քիչ են կապված)

N	Սոցիալական կառույց/խումբ	Միջին միավորը	Չբաղեցրած տեղը
1	ընտանիք	5.57	6
2	քաղաքական համախոհներ	4.25	3
3	պետություն	5.42	5
4	ՋԼՄ-ների սեփականատերեր	2.48	2
5	խմբագիր (տնօրեն)	2.08	1
6	միջավայր (ընկերական)	4.96	4
7	այլ լրագրողներ	5.58	7
8	հանրություն	5.65	8

Այն սոցիալական խմբերի եւ կառույցների ցուցակը, որոնց հետ հայ լրագրողները կապված են փոխադարձ պարտավորություններով, ըստ գերակայությունների բավականին վստահորեն կարելի է բաժանել երեք խմբի.

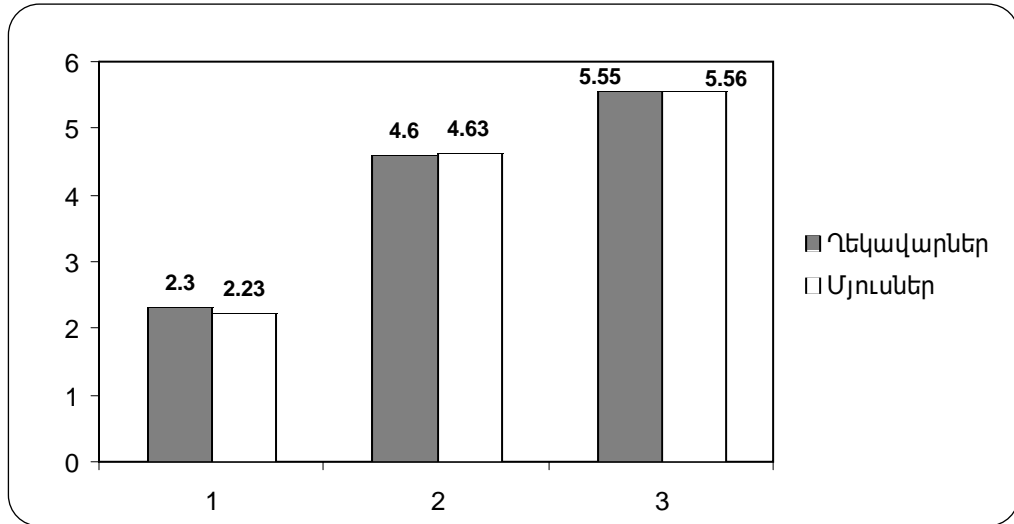
- ա)** ՋԼՄ-ների ղեկավարներ (խմբագիր/տնօրեն - 2.08 միավոր եւ սեփականատերեր - 2.48 միավոր) - միջինը 2.28 միավոր,
- բ)** քաղաքական համախոհներ (4.25 միավոր) եւ ընկերական միջավայր (4.96 միավոր) - միջինը 4.61 միավոր,
- դ)** պետություն (5.42 միավոր), ընտանիք (5.57 միավոր), գործընկերներ (5.58 միավոր) եւ վերջապես, հասարակություն (5.65 միավոր)- միջինը 5.56 միավոր:

Գերակայությունների դասակարգված ցուցակը բավականին խոսում է եւ մեր կարծիքով, մեկնաբանությունների կարիք չունի: Միայն նշենք, որ հասարակության առջեւ պարտավորություններն ըստ կարեւորության վերջին տեղում են:

Այս խնդրի վերաբերյալ ՁԼՄ-ների ղեկավարների եւ մյուս հարցվողների հայացքները համարյա ամբողջովին համընկնում են:

Դիագրամ 2.

**Սոցիալական կառույցների եւ խմբերի առաջնայնության գնահատականները ՁԼՄ - ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կողմից** (տվյալները ներկայացված են ըստ պատասխանների վերը նշված խմբերի)



Անդրադառնանք ցանկացած հասարակական, հրապարակային կառույցի (առավել եւս այնպիսին, ինչպիսին լրագրողական ընկերակցությունն է) համար չափազանց կարեւոր խնդրի՝ էթիկական նորմերի կանոնագրին, որով, ըստ հարցվածների, պետք է առաջնորդվեն հայկական ՁԼՄ-ների ղեկավարներն ու աշխատակիցները: Հարցվողներին առաջարկվել էր 5 միավորանոց սանդղակով գնահատել ներկայացված ութ էթիկական նորմերից յուրաքանչյուրի կարեւորությունը լրագրողի մասնագիտական գործունեության համար:

Աղյուսակ 3.

**Գնահատեք ստորև բերված էթիկական նորմերը լրագրողի մասնագիտական գործունեության մեջ դրանց կարեւորության առումով** (1 - կարեւոր չէ, 5 - շատ կարեւոր):

N	Էթիկական նորմեր	Միջին միավորը	Ջբաղեցրած տեղը
1	լրատվության հավաստիություն	4.86	1
2	անաչառություն, անկողմնակալություն	4.75	2
3	չահերի բախումից խուսափում	3.31	8
4	փաստերի եւ կարծիքների տարանջատում	4.21	5
5	տեղեկատվության եւ գովազդի տարանջատում	4.09	6
6	համերաշխություն այլ լրագրողների հետ	3.72	7
7	կաշառքի եւ շորթումների մերժում	4.59	4
8	գրագողության բացառում	4.61	3
9	միջինը	4.27	-

Նախ նշենք, որ մասնագիտական էթիկայի բոլոր թվարկված նորմերն էլ Հայաստանի լրագրողական հանրության կողմից բավականին բարձր են գնահատվում՝ միջին հաշվով 4.27 միավոր, 5-միավորանոց սանդղակով: Ընդ որում, ամենից բարձր գնահատվում են այնպիսի էթիկական նորմեր, ինչպիսիք են լրատվության անաչառությունը, հավաստիությունն ու անկողմնակալությունը՝ միջին 4.80 միավոր:

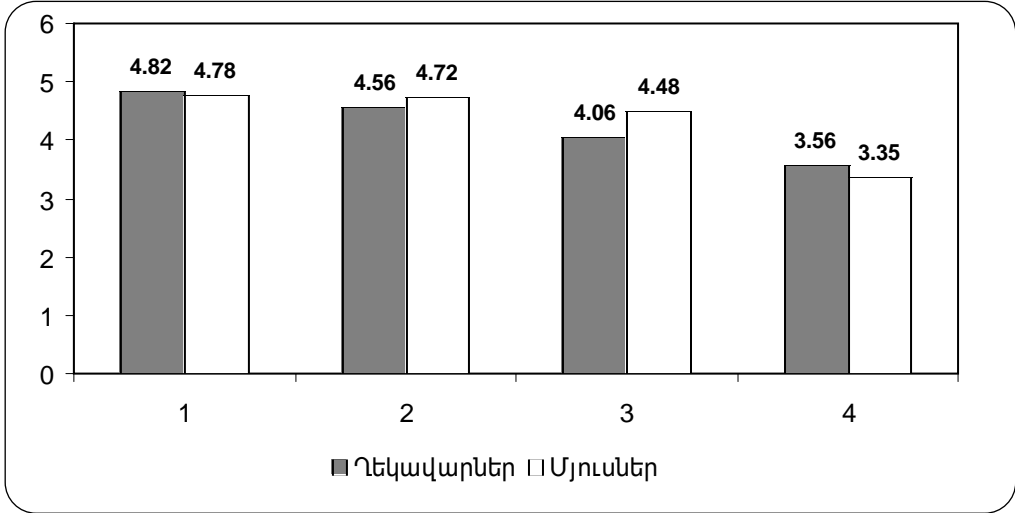
Ըստ գերակայության՝ հաջորդ խմբում են «գրագողության բացառումը» և «կաշառքի ու շորթումների մերժումը», միջինը՝ 4.60 միավոր:

Երրորդ խմբում, ըստ գերակայության, ընդգրկված են «փաստերի և կարծիքների տարանջատում» և «տեղեկատվության ու գովազդի տարանջատում» նորմերը, միջինը 4.15 միավոր:

Վերջապես, ամենից անկարելու են համարվում «համերաշխություն այլ լրագրողների հետ» և «շահերի բախումից խուսափում» նորմերը, միջինը՝ 3.52 միավոր:

Դիագրամ 3.

**Մասնագիտական էթիկական նորմերի գնահատումը ՋԼՍ-ների ղեկավարների և լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կողմից** (տվյալները ներկայացված են ըստ պատասխանների վերը նշված խմբերի):



Լրագրողներն ու հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները ՋԼՍ-ների ղեկավարների համեմատ զգալիորեն ավելի բարձր են գնահատում երրորդ խմբի նորմերը՝ «փաստերի և կարծիքների տարանջատում» ու «տեղեկատվության և գովազդի տարանջատում» և մի քիչ ցածր՝ «համերաշխություն այլ լրագրողների հետ» (այս ցուցանիշը գնահատվել է համապատասխանաբար 3.83 և 3.42) ու «շահերի բախումից խուսափում» նորմերը:

**Այստեղ ուշադրության է արժանի էթիկական գերակայությունների համակարգում արժանագրված որոշակի հակասությունը: Դժվար է տեղեկատվության անաչառությունը, հավաստիությունը և անկողմնակալությունը պատկերացնել առանց փաստերի և կարծիքների տարանջատման ու հատկապես, առանց տեղեկատվության և գովազդի տարանջատման կամ շահերի բախումից խուսափելու: Ընդսմին, այդ սկզբունքներն իրենց կարեւորությամբ բավականին նկատելի ցածր միավորներ ունեն:**  
**Նշենք նաև, որ երկրորդական է համարվել այլ լրագրողների հետ համերաշխությունը: Հաշվի առնելով, որ փոխադարձ պարտավորությունների առումով հարցվողներն իրենց գործընկերներին նախավերջին տեղում էին նշել (տես՝ աղյուսակ 2), կարելի է ասել, որ հայ լրագրողների մասնագիտական ընկերակցության հոգեբանական մթնոլորտի խնդիրը, համեմայն դեպս, լրացուցիչ ուշադրության ու քննարկման կարիք ունի:**

Հաջորդ հարցով առաջարկվում էր գնահատել, թե որքանով են հայ լրագրողներն իրենց գործունեության ընթացքում պահպանում այդ նորմերը:

Աղյուսակ 4.

**Ի՞նչ եք կարծում, որքանով են հայ լրագրության մեջ պահպանվում մասնագիտական էթիկայի վերոհիշյալ նորմերը**

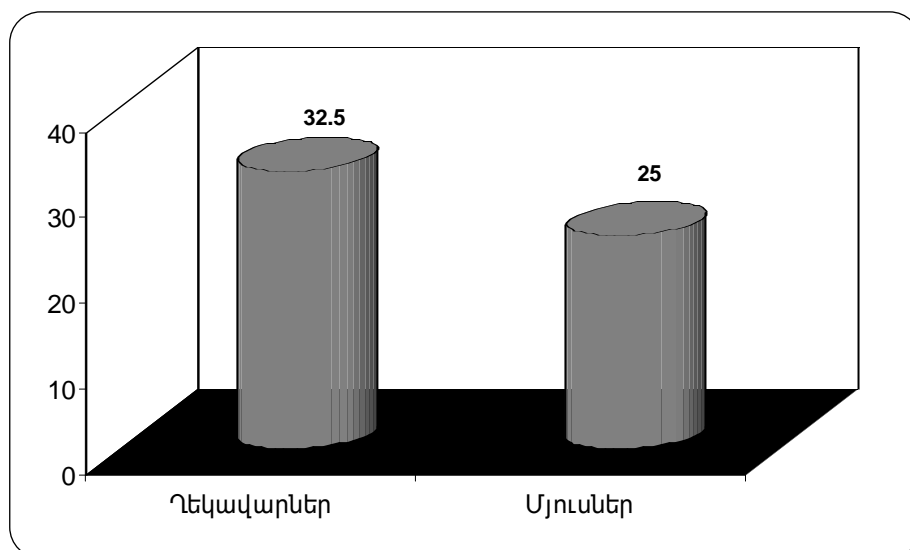
N	Պատասխանների տարբերակները	Ընտրել են տվյալ տարբերակը, %
1	0 - 25% -ով	47.7
2	26 - 50% -ով	35.8
3	51 - 75% -ով	15.6
4	76 - 100% -ով	0.9
5	ընդհանուրը	100

Հարցվածների կարծիքով, ընդհանուր առմամբ, մասնագիտական էթիկայի նորմերը ժամանակակից հայկական լրագրության մեջ պահպանվում են 30.4 տոկոսով, այսինքն՝ 1/3-ից պակաս չափով: ՁԼՄ-ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության այլ ներկայացուցիչների կարծիքներն այս հարցում որոշակիորեն տարբեր են. վերջինները իրավիճակն ավելի հոռետեսական են գնահատել:

Դիագրամ 4.

**ՁԼՄ-ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքները հայ լրագրության մեջ մասնագիտական էթիկայի նորմերի պահպանման աստիճանի մասին:**

(Միջին հաշվով, %)



22

**ԵՔ ԱՅ Ե՛Ի Զ ԿՇ ԵՔՐ . ՔՁԾՑ Ի Զ Կ ՆՑ ԿՔՁԱՅ Կ Ի »ՐՐ լ»ՐՆՁՎՆԱ ԸՅՄՑ Ի Զ ը Զ Ի ԶՆՑ Կ ՆՑ ՍՑ Ի Զ ը ԸՕՁՐ Ի ԶՆՑ ԿՆ ԿՂ**

Այս հատվածում բերված են լրագրողական հանրության կարծիքներն այն մասին, թե որքանով է նպատակահարմար եւ հնարավոր Հայաստանում ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգի ձեւավորումը: Սկսեմք իրավիճակի եւ երկրում իրապես անկախ ու անաչառ լրագրություն ունենալու հնարավորության վերաբերյալ ընդհանուր տեսակետի վերլուծությունից:

Աղյուսակ 5.

**Երկրում գոյություն ունեցող քաղաքական, սոցիալական եւ բարոյական ներկա իրավիճակում հնարավոր է, արդյոք, ունենալ իրապես անկախ եւ անաչառ լրագրություն**

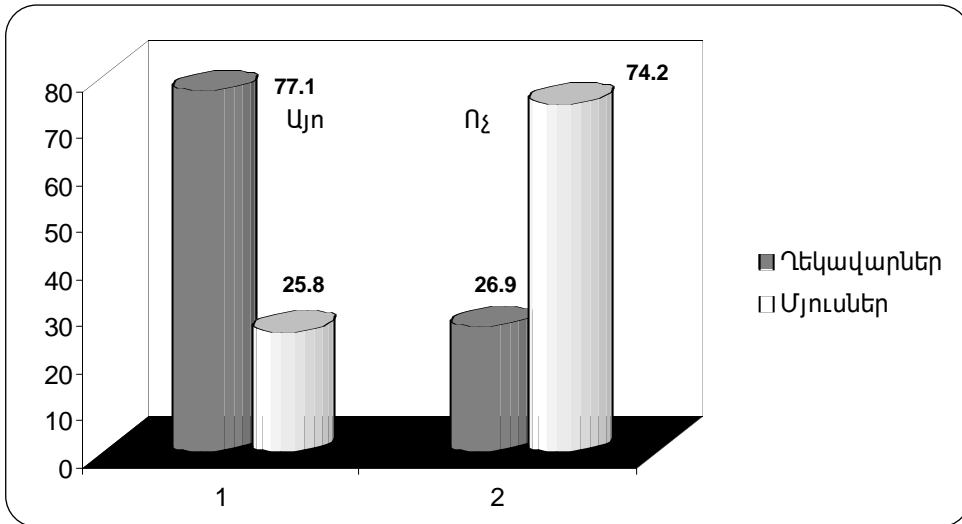
N	Պատասխանների տարբերակները	Ընտրել են տվյալ տարբերակը, %
1	լիովին հնարավոր է	5.5
2	հնարավոր է	54.1
3	դժվարանում են պատասխանել	7.3
4	հնարավոր չէ	23.9
5	բացարձակապես հնարավոր չէ	9.2
6	ընդհանուրը	100

Լրագրողական հանրության հեղինակավոր ներկայացուցիչների մեծամասնությունը՝ 59.6 տոկոսը, կարծում է, որ երկրում առկա պայմաններում կարելի է հասնել նրան, որ լրագրությունը լինի միանգամայն անաչառ ու անկախ, եւ միայն մեկ երրորդն է հակառակը կարծում:

Սակայն ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերի ու լրագրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքներն այս հարցում տրամագծորեն հակառակ են: Լրագրողների միայն 25.8 տոկոսն է դրական պատասխանել («լիովին հնարավոր է» եւ «հնարավոր է»), այն դեպքում, երբ առաջին դեմքերի շրջանում լավատեսները 77.1 տոկոս են կազմում: Հոռետեսները, ներառյալ նրանք, ովքեր դժվարացել են պատասխանել, համապատասխանաբար 74.2 եւ 26.9 տոկոս են կազմում:

Դիագրամ 5.

**ՋԼՄ- ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքները երկրում անկախ եւ անաչառ լրագրություն ունենալու հնարավորությունների մասին** (դրական եւ բացասական, ներառյալ՝ «ղծվարանում եմ պատասխանել», կարծիքները խմբավորված են)



Հարցաթերթիկի որեւէ այլ հարցի լրագրողական հանրության տարբեր խմբերի կողմից չեն տրվել նման հակասական պատասխաններ: Առավել տեսանելի դարձնելու համար տանք կարծիքների մանրամասն բաշխման պատկերը:

Աղյուսակ 6.

**Երկրում գոյություն ունեցող քաղաքական, սոցիալական եւ բարոյական ներկա իրավիճակում հնարավոր է, արդյոք, ունենալ իրապես անկախ եւ անաչառ լրագրություն**

N	Պատասխանների տարբերակները	Ընտրել են տվյալ տարբերակը, %	
		դրական	Սյուսներ
1	լիովին հնարավոր է	7.7	-
2	հնարավոր է	68.4	26.8
3	ղծվարանում եմ պատասխանել	3.8	16.1
4	հնարավոր չէ	17.9	38.7
5	բացարձակապես հնարավոր չէ	5.1	19.4
6	ընդհանուրը	100	100

Ընդունա՞կ է, արդյոք, առկա պայմաններում, լրագրողական հանրությունը հնարավորություններ գտնել՝ ապահովելու համար գործունեության եւ մասնագիտական էթիկայի պահպանման առավել բարձր մակարդակ: Այն հանգամանքը, որ ՋԼՄ-ների ղեկավարները, ովքեր սույն հարցման արդյունքներով ներկայացվել են իբրեւ հրապարակումների բովանդակության եւ ուղղվածության վրա ազդող խմբի մաս (տես՝ աղյուսակ 1) լավատեսորեն են

տրամադրված, դրական պատասխան է հուշում: Սակայն հարկ է նաեւ, ճշտելու համար, ընդգծել, որ իրենց ոլորտում իրավիճակի որոշակի պատասխանատվություն կրողները, որպես կանոն, հակված են այն ավելի բարենպաստ ներկայացնելու:

Աղյուսակ 7.

**Ձեր կարծիքով, հնարավոր է, որ մեր լրագրողական հանրությունն ինքը ապահովի մասնագիտական բարոյականության ավելի բարձր մակարդակ**

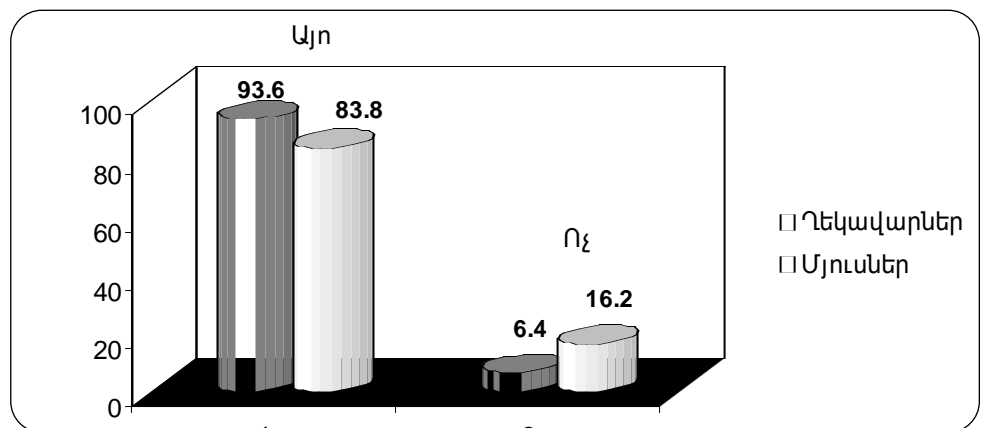
N	Պատասխանների տարբերակները	Ընտրել են տվյալ տարբերակը, %
1	հնարավոր է	31.2
2	հնարավոր է որոշակի պայմաններում	59.6
3	դժվարանում եմ պատասխանել	1.8
4	հնարավոր չէ	6.4
5	բացարձակապես հնարավոր չէ	0.9
6	ընդհանուրը	100

Եվ դարձյալ կարելի է նշել, որ երկրի լրագրողական հանրության առավել ազդեցիկ ներկայացուցիչների բացարձակ մեծամասնությունը լավատեսորեն է տրամադրված: ՁԼՄ-ների ղեկավարներն ու լրագրողները ոչ միայն վստահ են, որ մասնագիտական գործունեության ավելի բարձր չափանիշների հասնելը սկզբունքորեն հնարավոր է (տես՝ աղյուսակ 5), այլև՝ որ դրան կարող է հասնել հենց ինքը՝ հանրությունը, սեփական ուժերով:

Սակայն ՁԼՄ-ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների հայացքներն այստեղ էլ նշանակալիորեն տարբերվում են (թեպետ ոչ այնքան արմատապես, որքան նախորդ դեպքում): Եվ դարձյալ՝ լրագրողներն ավելի հոռետես են. նրանց 16.2 տոկոսը (ներառյալ 6.5 տոկոսը, որ դժվարացել է պատասխանել) կարծում է, թե սեփական ուժերով մասնագիտական գործունեության անկախության եւ անաչառության առավել բարձր չափանիշների հասնելը հնարավոր չէ: Այն դեպքում, երբ ՁԼՄ-ների ղեկավարներից միայն 6.4 տոկոսն է հոռետես:

Դիագրամ 6.

**ՁԼՄ-ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքները մասնագիտական էթիկայի առավել բարձր մակարդակ ապահովելու վերաբերյալ** (դրական եւ բացասական, ներառյալ՝ «դժվարանում եմ պատասխանել», կարծիքները խմբավորված են):



Հարցումն ընդհանուր առմամբ հայկական ՁԼՍ-ների էթիկական մակարդակի ոչ բարձր գնահատականի (տես՝ աղյուսակ 4) եւ իրավիճակն արմատապես շտկելու (տես՝ աղյուսակ 6), ինչպես նաեւ հարցվողների կողմից էթիկական սկզբունքներն ընկալելու (տես՝ աղյուսակ 3) միջեւ որոշակի հակասություն երեւան հանեց: Այս խնդիրը խոր ուսումնասիրության կարիք ունի, մասնավորապես, եթե ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու քայլեր պիտի ձեռնարկվեն:

Հարցերի հաջորդ խմբում առաջարկվում էր գնահատել ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգի՝ իբրեւ վերը քննարկված խնդիրների լուծման արդյունավետ տեխնոլոգիայի հնարավորություններն ու տարբերակները: Այդ հարցերը դիտարկենք առավել մանրամասն՝ գաղափարներ լրատվական կառույցների եւ կազմակերպությունների տեսակետից:

**Աղյուսակ 8.**

**Ինչպե՞ս եք վերաբերվում ՁԼՍ ինքնակարգավորման համակարգի ստեղծման գաղափարին** (պատասխանները ներկայացված են տոկոսներով)

N	Պատասխանի տարբերակները	Տպագիր ՁԼՍ-ներ	Լրատվական գործակալություններ	Ինտեր-ձեռնարկ ՁԼՍ-ներ	Հասարակական կազմակերպություններ	Արտասահմանյան ՁԼՍ-ներ	Մարզերի ՁԼՍ-ներ եւ կազմակերպություններ	Ընդամենը
1	համամիտ եմ	32.3	66.7	50.0	70.0	53.8	80.0	54.1
2	ավելի շուտ համամիտ եմ	38.7	22.2	26.9	30.0	23.1	20.0	28.4
3	դժվարանում եմ պատասխանել	19.3	11.1	15.4	-	7.7	-	11.0
4	ավելի շուտ համամիտ չեմ	6.5	-	3.9	-	-	-	2.8
5	համամիտ չեմ	3.2	-	3.8	-	15.4	-	3.7
6	<b>Ընդհանուրը</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

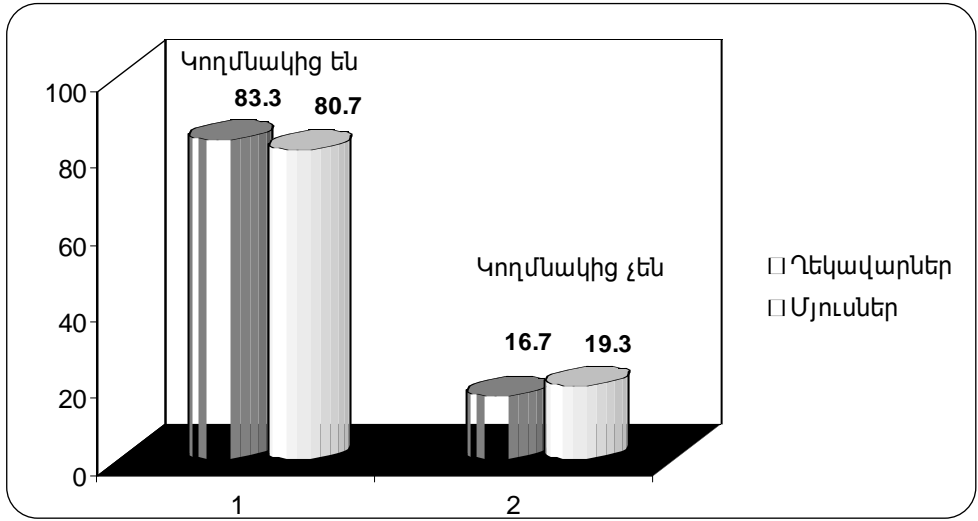
**Ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու գաղափարը պաշտպանում է լրագրողական հանրության հարցման ենթարկված ներկայացուցիչների ճնշող մեծամասնությունը՝ 82.5 տոկոսը, ընդ որում՝ կեսից ավելին անվերապահորեն:**

Նշենք, որ գաղափարի առավելագույն թվով կողմնակիցներ արձանագրվել են մարզային ՁԼՍ-ների եւ լրագրողական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների շրջանում (100-ական տոկոս), նվազագույն՝ տպագիր լրատվամիջոցների ներկայացուցիչների շրջանում՝ 71% (թեպետ, իհարկե, սրանք էլ իրենց խմբում ճնշող մեծամասնություն են կազմում): Ինքնակարգավորման մարմինների ստեղծման գաղափարին որոշ հոռետեսությամբ են վերաբերվել արտասահմանյան ՁԼՍ-ների ներկայացուցիչները՝ 15.4 տոկոսը կտրականապես համամիտ չէ դրան, սակայն այս խմբում էլ կողմնակիցները բացարձակ մեծամասնություն են՝ 76.9%:



**Դիագրամ 7.**

**ՁԼՍ-ների ղեկավարների եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքները ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու նպատակահարմարության վերաբերյալ (դրական եւ բացասական, ներառյալ՝ «դժվարանում եմ պատասխանել», կարծիքները խմբավորված են):**



ՁԼՍ-ների ղեկավարներն ավելի շատ են կողմնակից ինքնակարգավորման համակարգի ստեղծմանը, քան հարցվածների մյուս խումբը (լրագրողներ + ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ): Սա հաստատում է նաեւ այն, որ եթե առաջին դեմքերի շրջանում անվերապահորեն աջակցողները կազմում են 56.4%, ապա երկրորդ խմբում՝ կեսից պակաս՝ 48.4%, իսկ կտրականապես դեմ են համապատասխանաբար 2.6%-ը եւ 6.5%-ը:

Ընդհանրապես, հայ լրագրողների գործունեության մեջ բարձր չափանիշների հասնելու հնարավորության առումով լավատեսության եւ վստահության առավել մեծ մակարդակը, որ նշել էին ՁԼՍ-ների ղեկավարները, հիմք են տալիս հուսալու, որ երկրում գործընթացների զարգացումը, մասնավորապես՝ ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու ճանապարհով, կարող է հաջողություն ունենալ:

Մյուս կողմից՝ հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչների եւ ղեկավար գործառույթներ չիրականացնող լրագրողների հարաբերական հոռետեսությունը (տես՝ նաեւ դիագրամ 6) լուրջ վերլուծության եւ իմաստավորման կարիք ունի:

Ինչպես նշել ենք ներածականում, տարբեր երկրներում ինքնակարգավորման տարբեր համակարգեր եւ մարմիններ են գործում: Լրագրողական հանրության կարծիքով ո՞ր տարբերակն է առավել նպատակահարմար ձեւավորել Հայաստանում:

Աղյուսակ 9.

**Ինչպիսի՞նք մարմին կամ համակարգ է նպատակահարմար եւ հնարավոր ձեւավորել Հայաստանում** (կարելի էր ընտրել մի քանի պատասխան. Աղյուսակում տոկոսները հաշված են պատասխանների հանրագումարից):

%-ներով

N	Պատասխանի տարբերակները	Տպագիր ՁԼՍ-ներ	Լրատվական գործակալություններ	հեռարձակող ՁԼՍ-ներ	Հասարակական կազմակերպություններ	Արտասահմանյան ՁԼՍ-ներ	Մարզերի ՁԼՍ-ներ եւ կազմակերպություններ	Ընդամենը
1	մամուլի խորհուրդ	28.9	26.7	35.5	25.0	31.6	37.2	31.7
2	մամուլի օմբուդսման	7.7	6.7	3.2	20.0	-	14.0	8.9
3	ՁԼՍ-ների գործունեության վերլուծության կենտրոն	19.2	26.7	29.0	15.0	31.6	18.6	22.2
4	պարբերաբար հրավիրվող էթիկայի հարցերով ժողով	19.2	26.7	19.4	15.0	10.5	16.3	17.8
5	առանձին ՁԼՍ-ի էթիկայի կանոնագիր	21.2	6.6	12.9	25.0	15.8	13.9	16.7
6	ոչ մեկը	3.8	6.6	-	-	10.5	-	2.7
6	<b>ընդհանուրը</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման համակարգի կազմակերպական ձեւերը նախապատվությունների առումով ունեն հետեւյալ տեսքը.

1. Մամուլի խորհուրդ
2. ՁԼՍ-ների գործունեության հետազոտման կենտրոն, որը պարբերաբար կիրառարակի վերլուծականներ
3. Լրագրողական հանրության կողմից պարբերաբար հրավիրվող էթիկայի հարցերով ժողով
4. Առանձին ՁԼՍ-ի էթիկայի կանոնագիր
5. Մամուլի օմբուդսման

Հարցվածների կողմից առաջ քաշված այլ գաղափարներից մշենք երկուսը՝ բոլոր լրագրողների կողմից մասնագիտական գործունեության էթիկական սկզբունքների ու խարտիայի ընդունում, ինչպես նաեւ՝ ՁԼՍ-ների ղեկավարների կողմից սկզբունքների Պայմանագրի ստորագրում:

**Ընդգծենք, որ հարցվածների մեծ մասի կարծիքով ինքնակարգավորման առավել նախապատվելի կազմակերպական ձեւը Մամուլի խորհուրդն է:**

Սա հաստատվում է նաեւ այն փաստով, որ եթե ընտրանքի տոկոսը տարածենք ոչ թե պատասխանների հանրագումարի, այլ հարցվածների թվի վրա, ապա կստացվի, որ բոլոր հարցվածների 52.3 տոկոսը հիշատակել է Մամուլի խորհուրդը:

ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերի եւ լրագրողական հանրության մյուս ներկայացուցիչների կարծիքները հիմնականում համընկել են, սակայն վերջինները մի քիչ ավելի են կարեւորում մամուլի օմբուդսմանի պաշտոնը:

Որպեսզի նման համակարգը (մարմինը) կենսունակ լինի, անհրաժեշտ է, որ այն իրականացնի լրագրողական հանրության տեսակետից օգտակար գործառույթներ: Այս իմաստով շատ կարեւոր է իմանալ, թե առաջին հերթին ինչ խնդիրներով պետք է զբաղվի այդ մարմինը:

Աղյուսակ 10.

**Ի՞նչ գործառույթներ է նպատակահարմար վերապահել ինքնակարգավորման մարմնին (համակարգին), եթե ստեղծվի այդպիսին (ստորակարգումը 1 - ից 4, ընդ որում՝ 1 - ամենակարեւորը գործառույթը, 4 - ամենաքիչ կարեւորը գործառույթը)**

N	Պատասխանի տարբերակները	Տպագիր ՁԼՍ-ներ	Լրատվական գործակալություններ	հեռարձակող ՁԼՍ-ներ	Հասարակական կազմակերպություններ	Արտասահմանյան ՁԼՍ-ներ	Մարզերի ՁԼՍ-ներ եւ կազմակերպություններ	Ընդամենը
1	հանրությանը պաշտպանել անբարեխիղճ լրատվությունից	1.93	2.22	1.84	2.00	1.92	1.95	1.94
2	պաշտպանել մամուլի ազատությունը	1.97	1.89	2.40	1.90	1.83	1.58	1.97
3	լուծել պրոֆեսիոնալ էթիկայի, լրագրողական համերաշխության հարցերը	2.40	2.00	2.44	2.70	2.58	2.84	2.50
4	լուծել տարբեր ՁԼՍ-երի միջեւ ծագած կոնֆլիկտները	3.70	3.89	3.32	3.40	3.67	3.63	3.58

Հարցվածներն ինքնակարգավորման մարմնի հիմնական գործառույթներ են համարում՝

- Հասարակության պաշտպանությունն անբարեխիղճ լրատվությունից
- ՁԼՍ-ների ազատության պաշտպանությունը:

Մասնագիտական էթիկայի եւ լրագրողական համերաշխության հարցերի լուծումը համարվել է ինքնակարգավորման մարմնի քիչ կարեւոր գործառույթ: Վերջին տեղում տարբեր ՁԼՍ-ների միջեւ ծագած կոնֆլիկտներում հաշտարար դատավորի դերն է:

Եղել են նաեւ լրացուցիչ առաջարկներ՝ ինքնակարգավորման համակարգի գործառույթները սահմանափակել միայն ընդհանուր էթիկական նորմերի մշակմամբ, ինչպես նաեւ՝ նրան վերապահել առանձին ՁԼՍ-ների ներսում ծագող կոնֆլիկտների լուծման իրավասություններ:

Վերը հիշատակված՝ երկու առավել կարելուրված գործառույթներին հատկապես մեծ նշանակություն են տալիս մարզային լրատվամիջոցների ներկայացուցիչները, ընդ որում, նրանց համար շատ օրախնդիր է ՁԼՍ-ների ազատության պաշտպանության գործառույթը (1.60 միավոր): Իսկ հեռարձակող ՁԼՍ-ների ներկայացուցիչները նույն խնդրին բավականին հանգիստ են վերաբերվում (միջինը 2.38 միավոր):

Վերջապես նշենք, որ ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերի եւ մյուս հարցվածների կարծիքների միջեւ այս հարցում էական տարբերություններ չկան: Ըստ երեւութին ինքնակարգավորման մարմնից նման ակնկալիքները կարիք ունեն հետագա իմաստավորման եւ քննարկման:

Ակնհայտ է, որ ցանկացած նախագծի իրականացման հաջողությունը կախված է այն նախաձեռնողների եւ իրականացնողների հեղինակությունից, կամքից եւ իրավասությունից: Ո՞վ կարող է, հարցվածների կարծիքով, գլխավորել Հայաստանում ինքնակարգավորման մարմնի ձեւավորման գործընթացը:

Աղյուսակ 11.

**Ձեր կարծիքով, ովքե՞ր պետք է նախաձեռնեն նման համակարգի ստեղծումը եւ լինեն հիմնադիրները** (հնարավոր էր ընտրել մի քանի պատասխան: Աղյուսակում տոկոսները հաշվված են պատասխանների հանրագումարից):

%-ներով

N	Պատասխանի տարբերակները	Տպագիր ՁԼՍ-ներ	Լրատվական գործակալություններ	հեռարձակող ՁԼՍ-ներ	Հասարակական կազմակերպություններ	Արտասահմանյան ՁԼՍ-ներ	Մարզերի ՁԼՍ-ներ եւ կազմակերպություններ	Ընդամենը
1	ՁԼՍ-ների սեփականատերերը	8.2	-	10.7	7.4	7.7	4.4	7.2
2	ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերը	29.5	35.0	28.6	25.9	26.9	31.1	29.4
3	Լրագրողական կազմակերպությունները	29.5	35.0	30.4	29.7	34.6	37.8	32.3
4	Լրագրողները	23.0	25.0	25.0	22.2	23.1	17.8	22.6
5	Հասարակության այլ ներկայացուցիչներ	9.8	5.0	5.3	14.8	7.7	8.9	8.5
6	Ընդհանուրը	100	100	100	100	100	100	100

Ինքնակարգավորման համակարգի նախընտրելի հիմնադիրների ցուցակում առաջին երկու տեղերը վստահորեն զբաղեցնում են՝

- Լրագրողական կազմակերպությունները
- ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերը:

Սա հաստատվում է նաեւ նրանով, որ հարցվածների թվից հաշվարկելու դեպքում լրագրողական կազմակերպությունները ստանում են 69.7%, ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերը՝ 63.3%: Երրորդ տեղում լրագրողներն են: Վերջին տեղը զբաղեցրել են սեփականատերերը:

Իբրև համակարգի առավել ընդունելի հիմնադիրներ ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերին եւ լրագրողական կազմակերպություններին նշել են լրագրողական հանրության բոլոր հարցված խմբերը: Եական տարածայնություններ չկան նաեւ հարցվածների երկու ընդհանրացված խմբերի (ՁԼՍ-ների ղեկավարներ եւ այլ լրագրողներ) միջեւ, եթե չհաշվենք այն միանգամայն հասկանալի հանգամանքը, որ երկու խմբերի ներկայացուցիչներն իբրև հավանական հիմնադիրներ ավելի հաճախ առաջարկել են իրենք իրենց:

Մեր հետազոտության նպատակներից մեկը հայ լրագրողների եւ հասարակական գործիչների յուրատեսակ վարկանիշի, մասնագիտական հանրության մեջ նրանց հեղինակության որոշումն էր:

Հարցը ձեւակերպված էր հետեւյալ կերպ. « Ձեր աշխատանքի մասին ո՞ւմ կարծիքն էք հարգում եւ ո՞ւմ գնահատականները հաշվի կառնեք (նշեք անուններ լրագրության ոլորտից, հասարակական գործիչների, իրավաբանների եւ այլ մասնագետների թվից)»: Գիտակցելով, որ սա բավականին նուրբ թեմա է, ասենք միայն, որ նշվել է լրագրողների, հասարակական եւ քաղաքական գործիչների, իրավաբանների եւ այլ մասնագետների ավելի քան 150 անուն, այդ թվում՝ վեց հոգի նշվել է ավելի քան 10 անգամ, ինը հոգի՝ 3-7 անգամ: Ընդհանուր առմամբ, հայկական լրագրության բարոյական եւ մասնագիտական հեղինակությունների մասին կարծիքների նման բազմազանությունը, ըստ մեզ, կարելի է դիտարկել իբրև լրագրողական ընկերակցության ձեւավորվածության ոչ այնքան բարձր մակարդակի վկայություն, հատկապես՝ եթե այդ փաստը համադրենք մասնագիտական միջավայրի ներսում համերաշխության ցածր մակարդակի հետ, ինչն արձանագրվել է վերը (տես՝ աղյուսակներ 2 եւ 3 ու դրանց մեկնաբանությունները):

### ՞ 1/ԷՕ ի 3 ՕՂԷՄՅՍ՚՛

Հետխորհրդային տարածքում իրապես անկախ եւ արդյունավետ «չորրորդ իշխանություն» ձեւավորելը բարդ գործընթաց է, ինչի հաջողությունը կախված է ոչ միայն տվյալ երկրի ընդհանուր տնտեսական, սոցիալ-հոգեբանական եւ քաղաքական իրավիճակից, այլեւ հենց լրագրողական հանրության՝ ՁԼՍ-ների սեփականատերերի ու խմբագիրների, մասնագիտական միավորումների, շարքային լրագրողների հասունության, մղումների եւ համակարգված ջանքերի մակարդակից: Անցման շրջանում հատկապես օրախնդիր է դառնում նաեւ տեղեկատվության ոլորտի իրավական կարգավորման եւ ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման ներդաշնակման խնդիրը, քանի որ ինքնակարգավորման համակարգը ծառայում է իբրև խոսքի ազատության պաշտպանություն՝ այն սահմանափակող օրենքներից ու պետական մարմիններից:

Վերջին տարիներին տարբեր երկրներում իբրև ՁԼՍ-ների գործունեության առավել բարձր որակ եւ արդյունավետություն ապահովելու կարելու մեխանիզմներից մեկը օգտագործվում է լրագրության ինքնակարգավորման համակարգը (իր տարբեր ձեւերով): Այս գաղափարն արդեն բավականին երկար քննարկվում է նաեւ Հայաստանի մասնագիտական շրջանակներում:

Ինքնակարգավորման համակարգի նկատմամբ հետաքրքրության աշխուժացումը պայմանավորված է, ամենից առաջ, այնպիսի խնդիրների այժմեականացմամբ, ինչպիսիք են խոսքի ազատության պաշտպանությունը, լրագրողների եւ ՁԼՍ-ների պատասխանատվության եւ պրոֆեսիոնալիզմի մակարդակի բարձրացման անհրաժեշտությունը, հասարակության պատշաճ վստահության նվաճումը եւ նրա պաշտպանությունը անբարեխիղճ հրապարակումներից, անկախ լրատվամիջոցների կայացման եւ զարգացման բարենպաստ միջավայրի ձեւավորումը:

Երեւանի մամուլի ակումբը նախաձեռնել էր սոցիոլոգիական հետազոտություն, որի նպատակն էր ծանոթանալ Հայաստանում ինքնակարգավորման համակարգի ստեղծման հնարավորությունների, ձեւերի եւ հեռանկարների վերաբերյալ լրագրողական հանրության առաջատար ներկայացուցիչների կարծիքին: Սույն հետազոտությունը բաղկացուցիչ մասն է այն նախա-

պատրաստական աշխատանքների, որ իրականացնում է ԵՄԱ-ն՝ 2004 թվականի դեկտեմբերի 20-ին այդ խնդրով սեմինար անցկացնելու համար: Նախկինում ԵՄԱ-ն իրականացրել է մի շարք այլ միջոցառումներ, որոնք ուղղված էին գործընկերների շրջանում ՁԼՍ ինքնակարգավորման գաղափարների տարածմանը: Այդ մասին ասվել է վերելում:

Հարցումն ընդհանուր առմամբ ցույց տվեց, որ լրագրողական հանրության ներկայացուցիչները գիտակցում են երկրում իրապես անկախ եւ անաչառ լրագրության գոյության համար անհրաժեշտ գործոնների անբավարարությունը: Հարցվածները կարծում են, որ հայ լրագրողներն իրենց գործունեության ընթացքում մեծամասամբ կողմնորոշվում են դեպի ՁԼՍ-ների ղեկավարների եւ սեփականատերերի «գիծը», ուն հետ առաջին հերթին կապված են փոխադարձ պարտավորությունների համակարգով, եւ ոչ դեպի հասարակության շահերն ու միջազգային չափանիշները, որոնք մեր իրականության մեջ, ըստ հետազոտության արդյունքների, պահպանվում են 30 տոկոսով:

Միեւնույն ժամանակ, լրագրողական հանրության ներկայացուցիչների ճնշող մեծամասնությունը (59.6%) վստահ է, որ անգամ ներկա պայմաններում երկրում հնարավոր է ունենալ անկախ եւ անաչառ լրագրություն, ինչպես նաեւ, որ մասնագիտական գործունեության ավելի բարձր մակարդակ կարող է ապահովել հենց ինքը՝ լրագրողական հանրությունը (հարցվածների 91%-ը համաձայն է սրան):

Մեր կարծիքով, հասարակական կարելորագույն ինստիտուտներից մեկի՝ զանգվածային լրատվության միջոցների ներսում զարգացման ու կատարելագործման մղումների մնան բարձր մակարդակը պահանջում է լուրջ իմաստավորում, հատկապես հասարակության մեջ տիրող ընդհանուր պասիվության ու հոռետեսության մասին լայն տարածում գտած պատկերացումների ֆոնի վրա:

Իրավիճակին այս կերպ նայելու դեպքում զարմանալի չէ, որ հարցվածների 3/4 - ը (82.5%) պաշտպանում է ինքնակարգավորման համակարգ ձեւավորելու գաղափարը: Իբրեւ մնան համակարգի առավել ընդունելի կառույց դիտարկվում է Մամուլի խորհուրդը, որի հիմնադիրները պետք է լինեն լրագրողական կազմակերպություններն ու ՁԼՍ-ների առաջին դեմքերը: Խորհրդի գլխավոր գործառույթները, ըստ հարցվածների մեծ մասի պատկերացումների, պետք է լինեն հասարակության պաշտպանությունը անբարեխիղճ լրատվությունից եւ խոսքի ազատության պաշտպանությունը:

Հետազոտության այս կողմի վրա հարկ է հատուկ ուշադրություն դարձնել: Չնայած Հայաստանում ՁԼՍ-ների ինքնակարգավորման արդյունավետ համակարգի ձեւավորման մի շարք օբյեկտիվ պայմանների բացակայությանը, հարցվողներն արտահայտվել են դրա առավել զարգացած ու կազմակերպական առումով բարդ մոդելի՝ Մամուլի խորհրդի օգտին: Նման մոտեցումը, հավանաբար, վկայում է, որ լրագրողական հանրությունը հույս է դնում բացառապես այնպիսի նախաձեռնության վրա, որում ներքաշված կլինեն «գլխավոր ուժերը»: Հույսը, թե գործընթացը կարող է լինել «վարից - վեր» եւ սկսվել «փոքր ձեւերից», որոնք հետագայում կարող են վերաճել խոշորի, թույլ է:

Հաշվի առնելով օբյեկտիվ բարդությունները, ինքնակարգավորման համակարգ ստեղծելու ոչ միատեսակ տեղեկացվածությունն ու շահագրգռվածությունը, նպատակահարմար է թվում առաջին փուլում այդ համակարգում ներգրավել այն լրատվամիջոցներին, որոնց ներկայացուցիչները միանշանակ պաշտպանում են գաղափարը: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ՁԼՍ-ների հարցված ղեկավարները բոլոր հարցերում ավելի վստահ ու լավատես են տրամադրված, քան լրագրողներն ու հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները:

Միաժամանակ, ակնհայտ է, որ անհրաժեշտ են լրացուցիչ բանավեճեր եւ քննարկումներ Մամուլի խորհրդի (կամ ինքնակարգավորման այլ կառույցի) այն գործառույթների եւ իրավունքների վերաբերյալ, որոնք լրագրողական հանրությունը կանավոր կհանձնարարի դրան:

ԷՔ Ի »Ե՛ 3 Ի Կ»ճ

### ԷՔ ճ »Է՛. ձճ ԿՅԻ »ճ

Լրագրողների շրջանում վաղուց քննարկվում է Հայաստանում ինքնակարգավորման մարմին կամ համակարգ ստեղծելու խնդիրը: Ինքնակարգավորումը կարելու է դեր ունի արտասահմանյան ՁԼՄ-ների գործունեության մեջ:

Խնդրի վերաբերյալ լրատվամիջոցների ղեկավարների եւ լրագրողների կարծիքն իմանալու համար Երեւանի մամուլի ակումբը, ԵԱՀԿ Երեւանյան գրասենյակի աջակցությամբ, հարցում է անցկացնում:

Ձեր անկեղծ պատասխանները կօգնեն որոշելու՝ անհրաժեշտ է, արդյոք, Հայաստանում ունենալ նման համակարգ եւ ի՞նչ գործառույթներ պետք է վերապահվեն դրանց:

Ակնկալում ենք ձեր աջակցությունը:

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

ՁԼՄ / ՀԿ \_\_\_\_\_

Հարցվող \_\_\_\_\_

(*դասճոն, ամուն, ազգանուն*) \_\_\_\_\_

### ԷՂ Ծ՞ 2 Կ Ծ Կ ԷԻ

1. Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞վ է ղեկավարվում, ո՞ւմ հայացքներն ու ճաշակն է առաջին հերթին հաշվի առնում լրագրողների մեծամասնությունը հրապարակումը նախապատրաստելիս (նշեք 1-ից - 4՝ ըստ կարեւորության, 1 - ամենից շատ են հաշվի առնում, 4 - ամենից քիչ են հաշվի առնում)

Հայ լրագրողները հիմնականում անկախ են եւ ղեկավարվում են սեփական պատկերացումներով ու հայացքներով \_\_\_\_\_

Լրագրողների մեծամասնությունը վարում է ՁԼՄ խմբագրի (կուսակցության, լրատվամիջոցի տիրոջ) քաղաքականությունը \_\_\_\_\_

Լրագրողների մեծամասնությունը կողմնորոշված է դեպի հասարակության հետաքրքրությունները եւ ճաշակը \_\_\_\_\_

Լրագրողների մեծամասնությունը առաջնորդվում է միջազգային մասնագիտական չափանիշներով \_\_\_\_\_

**2. Երկրում գոյություն ունեցող քաղաքական, սոցիալական եւ բարոյական ներկա իրավիճակում հնարավոր է, արդյոք, ունենալ իրապես անկախ եւ անաչառ լրագրություն (նշեք շրջանակով)**

- լիովին հնարավոր է \_\_\_\_\_ 1
- հնարավոր է \_\_\_\_\_ 2
- դժվարանում եմ պատասխանել \_\_\_\_\_ 3
- հնարավոր չէ \_\_\_\_\_ 4
- բացարձակապես հնարավոր չէ \_\_\_\_\_ 5

**3. Փոխադարձ պարտավորությունների առումով ո՞ւմ հետ են ամենից ավելի կապված լրագրողները իրենց մասնագիտական պարտականությունները կատարելիս: Ստորակարգեք 1-ից 8 (1 - ամենից շատ են կապված, 8 - ամենից քիչ են կապված)**

- ընտանիք \_\_\_\_\_
- քաղաքական համախոհներ \_\_\_\_\_
- պետություն \_\_\_\_\_
- ՋԼՄ-ների սեփականատերեր \_\_\_\_\_
- խմբագիր (տնօրեն) \_\_\_\_\_
- միջավայր (ընկերական) \_\_\_\_\_
- այլ լրագրողներ \_\_\_\_\_
- հանրություն \_\_\_\_\_
- Եթե ունեք այլ նկատառում, նշեք \_\_\_\_\_

**4. Իհարկե, ստորեւ բերված բոլոր էթիկական նորմերը կարելուք են լրագրողական գործունեության մեջ: Այնուամենայնիվ գնահատեք դրանք 5 միավորանոց համակարգով (1 - կարելուք չէ, 5 - շատ կարելուք է, միեւնույն գնահատականը կարելի է տալ մի քանի կամ բոլոր պատասխաններին)**

- լրատվության հավաստիություն \_\_\_\_\_
- անաչառություն, անկողմնակալություն \_\_\_\_\_
- շահերի բախումից խուսափում \_\_\_\_\_
- փաստերի եւ կարծիքների տարանջատում \_\_\_\_\_
- տեղեկատվության եւ գովազդի տարանջատում \_\_\_\_\_
- համերաշխություն այլ լրագրողների հետ \_\_\_\_\_
- կաշառքի եւ շորթումների մերժում \_\_\_\_\_
- գրագողության բացառում \_\_\_\_\_



**5. Ի՞նչ եք կարծում, որքանով են հայ լրագրության մեջ պահպանվում մասնագիտական էթիկայի վերոհիշյալ նորմերը (նշեք շրջանակով):**

- 0 - 25% -ով \_\_\_\_\_ 1
- 26 - 50% -ով \_\_\_\_\_ 2
- 51 - 75% -ով \_\_\_\_\_ 3
- 76 - 100% -ով \_\_\_\_\_ 4

**6. Ձեր կարծիքով, հնարավոր է, որ մեր լրագրողական հանրությունն ինքը ապահովի մասնագիտական բարոյականության ավելի բարձր մակարդակ (նշեք շրջանակով):**

- հնարավոր է \_\_\_\_\_ 1
- հնարավոր է որոշակի պայմաններում \_\_\_\_\_ 2
- դժվարանում են պատասխանել \_\_\_\_\_ 3
- հնարավոր չէ \_\_\_\_\_ 4
- բացարձակապես հնարավոր չէ \_\_\_\_\_ 5

**7. Ինչպե՞ս եք վերաբերվում ՁԼՍ ինքնակարգավորման համակարգի ստեղծման գաղափարին (նշեք շրջանակով):**

- համամիտ են \_\_\_\_\_ 1
- ավելի շուտ համամիտ են \_\_\_\_\_ 2
- դժվարանում են պատասխանել \_\_\_\_\_ 3
- ավելի շուտ համամիտ չեն \_\_\_\_\_ 4
- համամիտ չեն \_\_\_\_\_ 5

**8. Տարբեր երկրներում ինքնակարգավորման տարբեր մարմիններ ու համակարգեր են գործում: Ինչպիսի՞ մարմին կամ համակարգ է նպատակահարմար եւ հնարավոր ձեւավորել Հայաստանում (նշեք շրջանակով, կարելի է նշել մի քանի պատասխան, եթե ցանկանում եք, առաջարկեք այլ տարբերակներ)**

- մամուլի խորհուրդ \_\_\_\_\_ 1
- մամուլի օմբուդսման \_\_\_\_\_ 2
- ՁԼՍ-ների գործունեության վերլուծության կենտրոն, որը պարբերաբար կիրառարակի վերլուծականներ \_\_\_\_\_ 3
- լրագրողական հանրության կողմից պարբերաբար հրավիրվող էթիկայի հարցերով ժողով \_\_\_\_\_ 4
- առանձին ՁԼՍ-ի էթիկայի կանոնագիր \_\_\_\_\_ 5
- ոչ մեկը \_\_\_\_\_ 6
- այլ (նշեք) \_\_\_\_\_

**9. Ի՞նչ գործառույթներ է նպատակահարմար վերապահել ինքնակարգավորման մարմնին (համակարգին), եթե ստեղծվի այդպիսին (ստորակարգեք 1 - 4, 1 - ամենակարելորդը, 4 - ամենաքիչ կարելորդը: Եթե ցանկանում եք, առաջարկեք նոր գործառույթներ)**

- Հանրությանը պաշտպանել անբարեխիղճ լրատվությունից \_\_\_\_\_
- ՁԼՍ-ներին ու լրագրողներին պաշտպանել խոսքի եւ արտահայտվելու ազատության դեմ պետական մարմինների բռնորոտ ոտնձգություններից \_\_\_\_\_
- Լուծել պրոֆեսիոնալ էթիկայի, լրագրողական համերաշխության հարցերը \_\_\_\_\_
- Լուծել տարբեր ՁԼՍ-երի միջեւ ծագած վիճաբանություններն ու կոնֆլիկտները (արբիտրաժ) \_\_\_\_\_
- այլ (նշեք) \_\_\_\_\_

**10. Ձեր կարծիքով, ովքե՞ր պետք է նախաձեռնեն նման համակարգի ստեղծումը եւ լինեն հիմնադիրները (նշեք շրջանակով, կարելի է նշել մի քանի պատասխան)**

- ՁԼՄ-ների սեփականատերերը \_\_\_\_\_ 1
- ՁԼՄ-ների առաջին դեմքերը \_\_\_\_\_ 2
- Լրագրողական կազմակերպությունները \_\_\_\_\_ 3
- Լրագրողները \_\_\_\_\_ 4
- հասարակության այլ ներկայացուցիչները \_\_\_\_\_ 5

**11. Ձեր աշխատանքի մասին ո՞ւմ կարծիքն էք հարգում եւ ո՞ւմ գնահատականները հաշվի կառնեք (նշեք անուններ լրագրության ոլորտից, հասարակական գործիչների, իրավաբանների եւ այլ մասնագետների թվից)**

_____	_____
ազգանուն	անուն
_____	_____
ազգանուն	անուն
_____	_____
ազգանուն	անուն
_____	_____
ազգանուն	անուն
_____	_____
ազգանուն	անուն

**Ձրույցի ավարտին** . Այժմ խնդրեք ձեր գրուցակցին ավելացնել իր առաջարկությունները եւ նկատառումները քննարկված խնդրի վերաբերյալ.

---



---



---



---



---

ԷՔ ռՕԻ ³ Ի ԷՔ · ռãՕՂ»ռՇ»õ  
ԷՔ ԻԻ ³ ԱՇՇáóԿ»ռՇՕ»Ի ³ Ի ³ ռՂ»ռՇ

òáõ³ Ի

(³ Սիմ»Կ³ Ի³ ԿԻ³ ռ áԻ )

Ի á ³ . ՇՆՍՅ ԱáԾ»õՇԿԻ»ռՂ»Ի ³ ԱՇԿ ԷՔ ԻԻ ³ ԱՇՇáóԿ»ճ

1. Աբրահամյան Արամ, «Առավոտ»
2. Աթաբեկյան Ներսես, «02»
3. Աղաջանյան Վահրամ, «3-րդ ուժ»
4. Ավետիքյան Հակոբ, «Ազգ»
5. Արամյան Աշոտ, «Ռեսպուբլիկա Արմենիա»
6. Բաբուխանյան Հայկ, «Իրավունք»
7. Բաղդասարյան Արա, «Ուրարտու»
8. Բաղդասարյան Արմեն, «168 ժամ»
9. Բաղդասարյան Էդիկ, «Հետք»
10. Գալաջյան Հովհաննես, «Իրավունք»
11. Դավոյան Միտր, «Քաղաք» հանդես
12. Դոխոյան Արթուր, «Փակագիծ»
13. Երանյան Հովհաննես, «Երկիր»
14. Իսրայելյան Աննա, «Առավոտ»
15. Հակոբյան Արմեն, «Հայոց աշխարհ»
16. Հակոբյան Թաթուլ, «Ազգ»
17. Հայկազունի Ազապի, «Փակագիծ»
18. Հովհաննիսյան Տիգրան, «Հայ-ռուսական գործարար ամսագիր»
19. Ղազինյան Արիս, «Գոլոս Արմենիի»
20. Մարտիրոսյան Ջուլիետա, «Ավանգարդ»
21. Մկրտչյան Գագիկ, «Հայոց աշխարհ»
22. Նախշբարյան Ֆլորա, «Գոլոս Արմենիի»
23. Նահապետյան Գագիկ, «Հայաստանի Հանրապետություն»
24. Նաղդալյան Էդուարդ, «Դելուվոյ էքսպրես»
25. Նիկողոսյան Տիգրան, «Հայաստան»
26. Պողոսբեկյան Էլինա, ԵՄԱ Տեղեկագիր
27. Սեյրանյան Սաթիկ, «168 ժամ»
28. Սեյրանյան Սպարտակ, «Երկիր»
29. Վարդանյան Վարդան, «Այբ-Ֆե»
30. Քուրդիյան Ելենա, «Ռեսպուբլիկա Արմենիա»
31. Ֆարմանյան Տիգրան, «Հայաստանի Հանրապետություն»

ԷՔ ԻԻ ³ Ի ³ Կ . áճ ³ Ի ³ ԷáԱáóԿ»ճ

32. Բաղդասարյան Հերբերտ, «Ֆոտոլուր»
33. Գրիգորյան Նիկոլայ, «Արտակարգ ալիք»
34. Զախարյան Կարեն, «Դե ֆակտո»
35. Զորյան Հրայր, «Արմենպրես»
36. Թադևոսյան Արա, «Մեդիամաքս»
37. Խաչատրյան Հարություն, «Նոյյան տապան»
38. Մաշուրյան Սոնա, «Նոյյան տապան»
39. Մանգասարյան Ռուբեն, «Պատկեր»
40. Մկրտչյան Էմանուիլ, «Արմինֆո»

### ԾճԷՑԷ՝ 3 ԱՂԻ՝ »ՄԾՂԻԾՂԻ՝ճ՛

- 41. Ազարյան Արթուր, «Կենտրոն»
- 42. Բունիաթյան Գագիկ, «Հայ ԹՎ»
- 43. Գալոյան Արա, «Շողակաթ»
- 44. Եզեկյան Արթուր, «Շանթ»
- 45. Կիրակոսյան Արթուր, «Շանթ»
- 46. Կոստանյան Հրաչ, «Արմենակոբ»
- 47. Ղազարյան Պետրոս, «Կենտրոն»
- 48. Ղազարյան Մանյա, «Շողակաթ»
- 49. Մայրապետյան Սամվել, «Հ2»
- 50. Մանուկյան Գեղամ, «Երկիր մեդիա»
- 51. Միրզոյան Շուշանիկ, «Երկիր մեդիա»
- 52. Մկրտչյան Գագիկ, «Արմենիա»
- 53. Մովսիսյան Մեսրոպ, «Ա1+»
- 54. Յալանուզյան Կարլ, «Միր» ՄՀՈԸ
- 55. Նալբանդյան Գնել, Հայաստանի հանրային հեռուստաընկերություն
- 56. Սարգսյան Լաերտ, «ԹՎ-5»
- 57. Սարիբեկյան Էդուարդ, «Արմենյուս»
- 58. Սաֆարյան Արամ, «Հ2»
- 59. Ստեփանյան Ռուզան, «ԱԼՍ»
- 60. Վարդանյան Վահրամ, «Հայրենիք»
- 61. Քալաշյան Աշխեն, «ԹՎ-5»

### Է՝ 3 1 ԾՂԱՂԻ՝ »ՄԾՂԻԾՂԻ՝ճ՛

- 62. Ամիրյան Արմեն, Հայաստանի հանրային ռադիո
- 63. Արեւշատյան Շուշանիկ, «Վան»
- 64. Խաչատրյան Ռուզան, «Ազատություն»
- 65. Խուճարյան Կորյուն, «Իմպուլս»
- 66. Հովհաննիսյան Անասյա, Հայաստանի հանրային ռադիո
- 67. Մկրտչյան Արամ, «Ռադիո հայ»
- 68. Սարգսյան Վաչե, «Ազատություն»

### ԱԾԷՂ՝ 3 ԷՑԷ՝ 3 Ի՝ 3 ԿԻ՝ 3 1/ԷՑ Ի՝ »ՄԾՂԻԾՂԻ՝ճ՛

- 69. Ալոյան Վարդան, խմբագիր-հրատարակիչների «Հայկական մամուլ»  
ընկերակցություն, "CS Publishing house" ՓԲԸ
- 70. Ամիրխանյան Զուլիխետա, «Ֆեմիդա»
- 71. Ամիրխանյան Վազա, «Հակաստվեր»
- 72. Գեւորգյան Աստղիկ, Հայաստանի ժուռնալիստների միություն
- 73. Հարությունյան Մեսրոպ, Երեւանի մամուլի ակումբ
- 74. Մելիքյան Աշոտ, Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտե
- 75. Նավասարդյան Բորիս, Երեւանի մամուլի ակումբ
- 76. Նիկողոսյան Արմեն, Երեւանի մամուլի ակումբ
- 77. Սարգսյան Նունե, «Ինտերնյուս»

## ² ñ³ Է³ ՆՍ³ ԿՅ³ Կ ¼ÆԾ-Կ»ռԸԷ» ÷ ³ Ի³ Կ ԱՕԱ³ Ի ԾՕԿ»ñ

- 78. Գազազյան Արշավիր, «Դոյչե վելե»
- 79. Գրիգորյան Լեւոն, «Առաջին ալիք»
- 80. Դեմուրյան Ավետ, «Associated Press»
- 81. Թոփչյան Կարեն, BBC
- 82. Լիլոյան Տիգրան, ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ
- 83. Հարությունյան Մարիամ, «Ֆրանսպրես»
- 84. Մաթևոսյան Համլետ, ՌԻԱ «Նովոստի»
- 85. Մկրտչյան Աննա, EFE
- 86. Մկրտչյան Հասմիկ, «Ռոյթեր»
- 87. Մանվելյան Ալեքսեյ, BBC

## Ծ³ ր³ ՄԿ Է³ Ի³ ³ ԱՇՀաՕԿ»ñ»ՕԷԻ -Կ»ñ

### Արագածոտնի մարզ

- 88. Գրիգորյան Նորայր, «Դարձ» թերթ (Աշտարակ)

### Արարատի մարզ

- 89. Աշուղյան Կարինե, «Արարատ» թերթ (Արտաշատ)
- 90. Հովհաննիսյան Մարգարիտա, «Արտաշատ» թերթ (Արտաշատ)

### Արմավիրի մարզ

- 91. Դանիելյան Խաչիկ, «ԱԼՏ» ՀԸ, (Արմավիր)

### Գեղարքունիքի մարզ

- 92. Խաչատրյան Յուրա, «Գեղամա աշխարհ» թերթ (Գավառ)
- 93. Հայրապետյան Պապ, «Սեւան» թերթ (Սեւան)

### Լոռու մարզ

- 94. Արշակյան Կարեն, «Ֆորտունա» ՀԸ (Ստեփանավան)
- 95. Ափուջանյան Ֆահրադ, «Լուսարձակ» թերթ (Սպիտակ)
- 96. Բուլղաղարյան Նաիրա, «Քաղաքացիական նախաձեռնություն» թերթ (Վանաձոր)
- 97. Միկոյան Մանվել, «Լոռու մարզ» թերթ (Վանաձոր)
- 98. Սաքունց Արթուր, «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի» Վանաձորի գրասենյակ

### Կոտայքի մարզ

- 99. Գեղամյան իկար, «Կոտայք» թերթ (Աբովյան)

### Շիրակի մարզ

- 100. Աբրահամյան Աղասի, «Կումայրի» թերթ (Գյումրի)
- 101. Բարսեղյան Լեւոն, «Ասպարեզ» ակումբ (Գյումրի)
- 102. Դանդիլյան Արթուր, «Ցայգ» ՀԸ (Գյումրի)
- 103. Մարգարյան Սամվել, «Շիրակ» թերթ (Գյումրի)
- 104. Մինասյան Մարգարիտա, «Ցայգ» ՀԸ (Գյումրի)
- 105. Նահապետյան Անահիտ, «Տուֆաշխարհի առօրյան» թերթ (Արթիկ)

### Սյունիքի մարզ

- 106. Ալեքսանյան Սամվել, «Սյունյաց երկիր» թերթ (Կապան)
- 107. Մեսրոպյան Ալվարդ, «Լաստ» ՀԸ (Գորիս)
- 108. Շահնազարյան Սուսաննա, Գորիսի մամուլի ակումբ

### Տավուշի մարզ

- 109. Անանյան Վարդան, «Կամուտ» ՀԸ (Նոյեմբերյան)

---

The research has been administered by a task force of:

**Boris Navasardian**, project director  
**Nelson Shakhnazarian**, sociologist  
**Mesrop Harutyunyan**, expert  
**Ashot Melikian**, expert

The interviews were conducted by:

**Armen Nikoghosian**  
**Seda Shiganian**  
**Anahit Khachatryan**  
**Anahit Ktikian**

**Marineh Ayrarian** - data processing

*The authors thank all the representatives of journalistic community who agreed to take part in the research and made valuable comments and proposals on the introduction of self-regulation system.*

The project was implemented by Yerevan Press Club with the assistance of OSCE Office in Yerevan.

## 1. **Problem background, the objectives and the methodology of the research**

The institutes and mechanisms of media self-regulation in Western countries started to form in late 19<sup>th</sup> century, however, they gained their modern shape during the last decades of the previous century. In different countries these institutes have various organizations forms – press councils, regularly conducted meetings and discussions on journalistic ethics, centers of media activity analysis... Certain newspapers have internal ombudsmen who are the supreme arbiters on the matters of ethics and, among other things, secure the protection of the readers from unethical publications. In other cases the publications develop their own ethical codes, representing a set of professional norms that should be followed by the staff, etc.

Against the background of financial, technical, organizational and other problems faced by Armenian media and often endangering their mere existence, the problems of journalistic ethics may seem of little importance. Meanwhile, there are numerous examples of how the success and prosperity of some businesses started with the very definition of ethical principles with which the participants should be governed. One of the objections on the formation of the self-regulation system is that the country has a sufficient number of journalistic associations (about 20 in number), and one of them could assume these functions, too. Yet, the media self-regulation generally calls not for a single organization, but a comprehensive self-regulation system, and possibly – in varying forms, too. Secondly, the placement of certain functions in the system of media-self regulation on appropriate organization is not at all excluded. Any decision should become a result of a comprehensive discussion of the question by the Armenian journalistic community itself.

Certain elements of self-regulation of the Armenian journalistic community, events aimed at forming a certain system were initiated in mid-1990s. Yerevan Press Club, Internews Armenia, the Journalists Union of Armenia, “Femida” public organization and other journalistic associations developed and adopted norms and rules of professional activities in contracts, signed with journalists.

The steps aimed at the discussion of self-regulation in Armenian journalistic community as such, the study of the possibilities of the commonly accepted rules and norms of professional ethics, adequate to international standards, became active during the past 5 years. The self-regulation is also considered as an addendum and, in a certain sense, as an alternative to the legal regulation of media activities.

A major contribution to the increased awareness of self-regulation ideas in the Armenian journalistic profession was also made by the books by foreign authors translated and published by Yerevan Press Club, along with other materials telling about the experience of development and adaptation of common professional rules and norms, the possibilities for using certain forms and methods of self-regulation.

To make the journalistic community aware of the main ideas and organizations forms of media self-regulation Yerevan Press Club held a number of seminars and meetings jointly with international and local organizations.



In particular, in 2004 YPC, jointly with “Article 19” international organization held a round table, in which 20 heads of media and journalistic associations took part. The discussion centered on the issues of how effective and realistic the introduction of an Armenian media self-regulation system is. And since, in the opinion of the round table participants, the problem has matured, an initiative group was formed to try and determine the specific course of actions.

Yerevan Press Club, with the support of Friedrich Ebert foundation organized a visit of the heads of Armenian media to Germany to study the German media self-regulation system, its specifics and effectiveness. Another event that was important in terms of studying the international experience was the participation of Armenian media representative in the World Congress of Newspapers and Editors’ Forum, held in Istanbul in 2004. For the first time the representative of Armenia, supported by the Open Society Institute, took part in the annual meeting of European Alliance of Independent Press Councils.

Another possibility for the discussion of professional issues was the resumption of “Press Club” TV show, aired by the Second Armenian TV channel.

Recently consultations with heads of a number of Armenian media and professional associations on the issue of resuming the work of the Media Association. Preliminary agreements on joint actions, aiming at the activation of this organization, have been achieved.

With the support of OSCE conductance of a seminar on “Prospects of Media Self-Regulation System in Armenia” is planned for December 20, 2004, as a part of preparation to which the present research was administered on November 15-30, 2004.

**THE RESEARCH OBJECTIVE** was to determine the opinions and attitudes of the heads and leading journalists of media, representatives of journalistic associations of Armenia on how appropriate they think the establishment of a system (institutes) of self-regulation in Armenia is and what its most acceptable form and main functions are.

**THE RESEARCH METHODOLOGY** consisted of personalized interviews with a specially developed questionnaire (enclosed). After a preliminary discussion it was decided to sample 109 heads and leading journalists of both national and regional media, as well as the representatives of foreign media in Armenia and the heads of journalistic organizations (the list is enclosed), of which:

- nationwide print media 31
- nationwide news agencies 9
- nationwide and central broadcast media 26
- Yerevan-based journalistic associations, 10
- Foreign media representatives 13
- Media and journalistic associations of regions (marzes) 20

Among the respondents 78 were heads/deputy heads of media, the remaining 31 were well-known journalists, journalistic associations.

**Thus, the research involved the most reputable and influential segment of the Armenian journalistic community, which is an essential pre-condition for the findings of the survey to be representative and practically valuable.**

The survey has not been anonymous. The last names of the respondents, their positions and media/organizations represented were recorded on the front page of the questionnaire. It should be noted that the vast majority of the initially selected respondents kindly agreed to participate in it and the cases of refusal to cooperate were extremely rare. The questionnaire contained questions on both general ethical principles of the activities of the journalists, as well as on how appropriate and possible the self-regulation system in Armenia is.

One of the general principles of any sociological research is the consideration and comparison of the opinions of respondents that belong to various – by certain dimensions of classification – social and psychological categories. It should also be noted that this subdivision is usually to a certain extent conventional.

In the present research the subdivision is made by the following criteria:

**a) by status and functions in a journalistic community.** All the respondents have been subdivided into two groups. The first included the heads of media – chief editors, their deputies, the heads of the main sections, etc. The second group includes people with no managerial authority and not directly involved in the system of commitments with the media owners – the journalists and the representatives of journalistic organizations (further referred to as “heads”).

**b) by affiliation with a certain type of media/organization:** print publications, news agencies, broadcast media, journalistic associations, representatives of foreign media and regional media/organizations.

Presenting the findings of the study, wherever appropriate, we consider and compare the opinion of respondents as differentiated by the groups above.

## 2.

### The study findings

The data collected will be divided into two groups to be discussed herein separately:

- the views of the representatives of a journalistic community on the problems of professional ethics (questions 1, 3, 4, 5 of the questionnaire);
- the attitude of the respondents of the formation of a regulation-regulation system and the institutes, mechanisms and functions of such a system, most appropriate for Armenia (questions 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11 of the questionnaire).

## 2.1. The ideas of journalistic community of Armenia on professional ethics and value system

One of the central practical but also ethical problems in media activities all over the world are the relations with “the client”. Whose views and preferences do the journalists take into account while working on their stories? Who is it they are working for, if one puts it not very diplomatically?

During the totalitarian system, when media were fully controlled by the Communist party, imposing the staff of the media, the print runs of newspapers, the ideological content of the pieces published, certainly, no such questions arose. Yet, the situation got much more complicated as democracy and market economy were proclaimed. The quite small demand of the population with purchasing power and the scarcity of advertising market, particularly, in the regions, induce media to look for additional funding sources among the local (sometimes – also foreign) sponsoring businessmen or financially secure political parties. Thus, the publication inevitably loses a greater or smaller part of its independence, being guided by the stance of the political party or the actual owner/sponsor of the media. On the other hand it is obvious that the too open political and personal likes and dislikes of media are a cause of rather a cold attitude of public to them, which ultimately damages their popularity and influentially. The stance of the journalistic community on the problem causes special interest.

Table 1.

***What do you think is the most important consideration for the majority of journalists when preparing a story, whose views and preferences do they take into account primarily?***

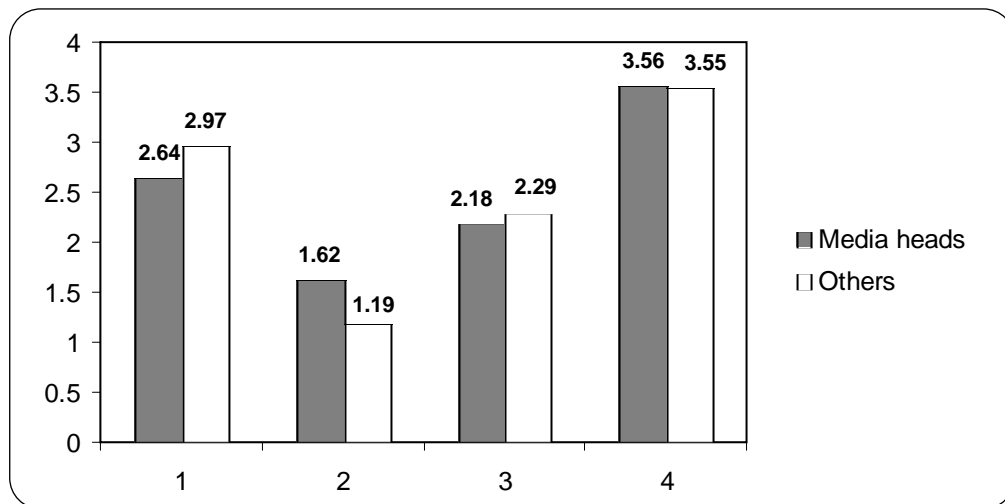
(Average scores and the rating place: 1 - are taken into account the most, 4 – are taken into account the least)

N	Considerations	Average score	Rating place
1	Armenian journalists are mostly independent and governed by their own ideas and views	2.73	3
2	Majority of journalists implements the policy of the editor/the party/the medium owner	1.50	1
3	Majority of journalists focuses on the interests and preferences of the public	2.21	2
4	Majority of journalists is governed by international professional standards	3.56	4

As it can be seen from the table, in the opinion of the majority of respondents, the main priority in the development of a story for Armenian journalists is the loyalty to the management of the medium, that is, to editors/owners/political party. The preferences and interests of the public are rated the second. Such values and independent and free expression of one’s own viewpoint and focus at the international professional standards are only rated the third and the fourth.

Picture 1.

***Hierarchy of considerations of Armenian journalists from the viewpoint of media heads and other respondents*** (The order of columns on the chart herein corresponds to the order of answer choices in the table)



The chart shows that the journalists and representatives of journalistic NGOs that do not have a managerial authority are more acutely sensing the dependence of their colleagues on the media management. While both groups think the main priority to be the loyalty to the stance of the publication, the “non-managers” are more unanimous in this (1.62 and 1.19 units respectively). On the other hand, the first persons are more inclined to consider their employees as independent and free in their professional activities (2.64 and 2.97 units).

This same problem was considered in somewhat a different aspect. To whom do Armenian journalists consider themselves to be linked by a system of mutual commitments? At what public institute or group within the professional community do they focus primarily and whose interests do they think themselves called to protect?

Table 2.

***With whom are journalists on professional duty linked most by a system of mutual commitments?***

(Average scores and the rating place: 1 - are linked the most, 8 – are linked the least)

<b>N</b>	<b>Social institute/group</b>	<b>Average score</b>	<b>Rating place</b>
1	Family	5.57	6
2	Political allies	4.25	3
3	State	5.42	5
4	Media owners	2.48	2
5	Chief editor/director	2.08	1
6	Friends	4.96	4
7	Other journalists	5.58	7
8	Public	5.65	8

The list of social groups and institutes, with which the Armenian journalists were linked by mutual commitments, can be rather confidently subdivided into three categories by priorities:

- a)** media heads (editors/directors - 2.08 units and owners - 2.48 units) – an average of 2.28 units;
- b)** political allies (4.25 units) and friends (4.96 units) – an average of 4.61 units,
- c)** the state (5.42 units), family (5.57 units), colleagues (5.58 units) and finally, the public (5.65 units) – an average of 5.56 units.

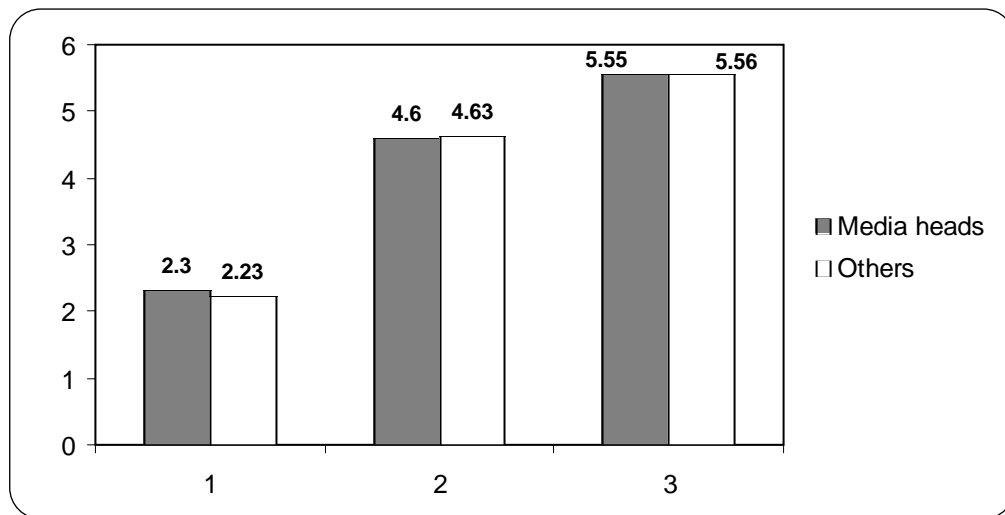
The rated list of priorities is quite eloquent and, in our opinion, does not need comments. It should only be noted that the commitments to the public turned out to be the rated the least!

The views of the media heads and other respondents almost fully coincide.

Picture 2.

**Ranking of the priorities of social institutes and groups by the media heads and other representatives of journalistic community**

(Data presented by the answer choices above)



Another issue, extremely important for any public institute, particularly, the journalistic community, that needs to be addressed here is the code of ethical norms, which, in the opinion of the respondents, must be used as guidelines by the heads and the employees of Armenian media. The respondents were to assess the importance of the 8 ethical norms for the professional activities of journalists, by a five-unit scale.

Table 3.

**Assess the ethical norms below in terms of their importance in the activities of journalist**

(5-unit scale; 1 – not important, 5 – very important)

N	Ethical norm	Average score	Place in hierarchy
1	Information validity	4.86	1
2	Objectivity, impartiality	4.75	2
3	Avoiding conflict of interests	3.31	8
4	Separation of facts and opinions	4.21	5
5	Separation of information and advertising	4.09	6
6	Solidarity with other journalists	3.72	7
7	Refusal from bribes and extortions	4.59	4
8	Exclusion of plagiarism	4.61	3
9	Average	4.27	-

It should be noted, firstly, that all the norms of professional ethics, as noted above, from the viewpoint of the journalistic community of Armenia are very highly assessed – an average of 4.27 out of 5 units possible.

At the same time such ethical norms as objectivity, reliability and impartiality of information are valued the most, their average score making 4.80.

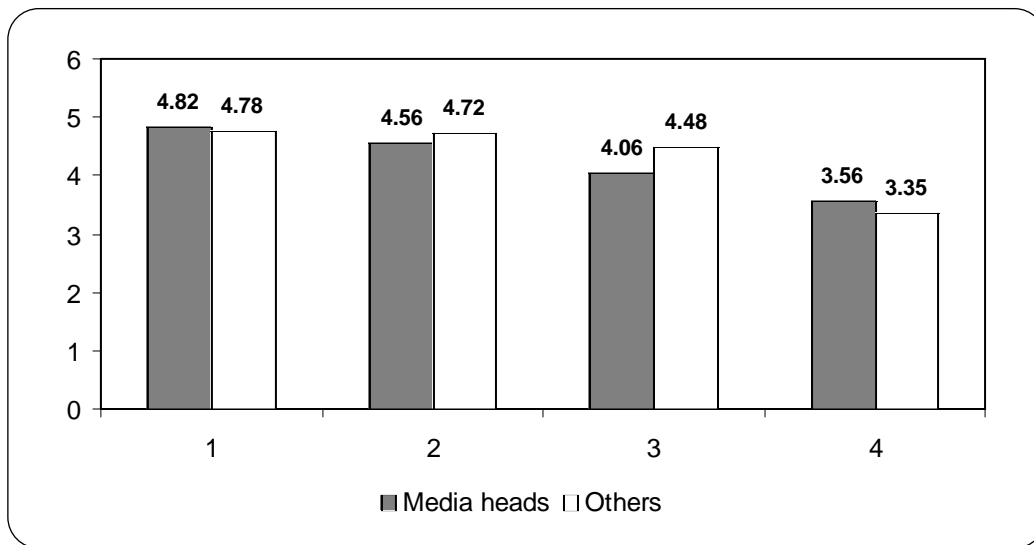
The next priority group is “exclusion of plagiarism” and “refusal from bribes and extortions”, their average score making 4.60.

The third priority group is “separation of facts and opinions” and “separation of information and advertising”, their average score making 4.15.

Finally, the least important are the “solidarity with other journalists” and “avoiding conflict of interests”, average score making 3.52.

Picture 3.

**Assessments of priorities among professional ethical norms by the media heads and other representatives of journalistic communities**  
 (Data presented by groups noted above)



Journalists and representatives of public organizations, as compared to media heads, place much more importance on the norms of the third group – “separation of facts and opinions” and “separation of information and advertising”, somewhat lower is “solidarity with other journalists” (the absolute values for this norm are 3.83 and 3.42, respectively) and “avoiding conflict of interests”.

**Here the certain controversy of the fixed system of ethical priorities is noteworthy. It is difficult to imagine information to be objective, valid and impartial with no separation of facts and opinions, and particularly, with no separation of information and advertising and avoiding conflict of interests. Meanwhile, these principles are quite notably downgraded in the priority scale. It should also be noted that the principle of solidarity with other journalists is quite secondary. Considering that in terms of mutual commitments the respondents rank their colleagues on the last place but one (see table 2) it should be noted that the problem of psychological climate in a professional community of Armenian journalists, at least, demands additional attention and discussion.**

In the next issue the respondents were offered to assess the extent to which these norms are observed by Armenian journalists in their everyday work.

Table 4.

***To what extent do you think Armenian journalists observe all the norms of professional ethics listed above?***

<b>N</b>	<b>Answer choices</b>	<b>Chosen by, %</b>
1	by 0 – 25 %	47.7
2	by 26 – 50 %	35.8
3	by 51 – 75 %	15.6
4	by 76 – 100 %	0.9
5	<b>Total</b>	<b>100</b>

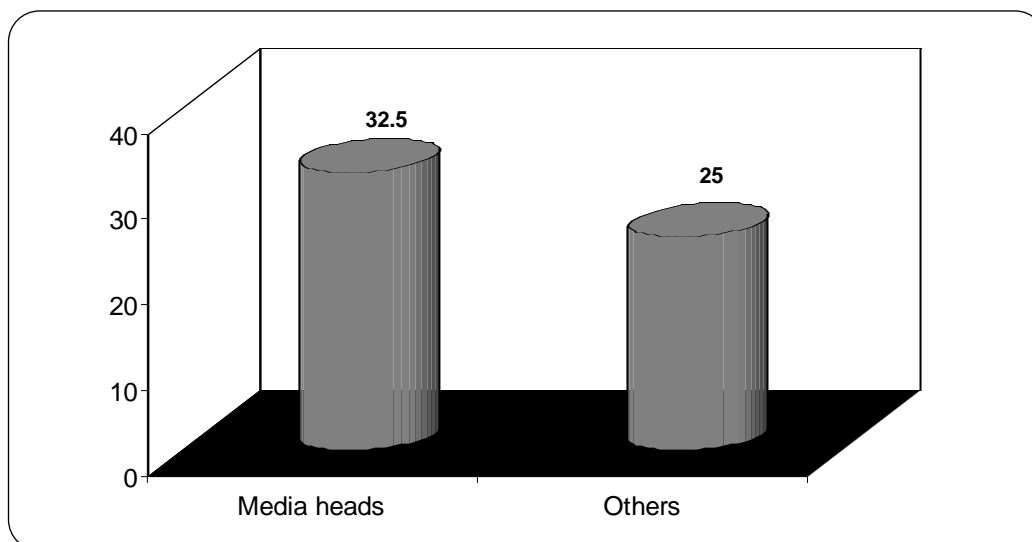
Overall, the respondents think that the norms of professional ethics are observed in modern Armenian journalism by 30.4%, that is less by 1/3.

The opinions of media heads and other representatives of journalistic community differ to a certain extent: the latter ones view the situation with greater pessimism.



Picture 4.

***The opinions of media heads and other representatives of journalistic community on the degree of observation of professional ethics norms in Armenian journalism***  
*(In average, %)*



**2.2.**

**The attitude of the journalistic community of Armenia to the formation of self-regulation system**

In this subsection the opinions of the representatives of journalistic community on how appropriate and feasible the self-regulation system in Armenia is are presented. The analysis will start herein with a general overview of the situation and the possibility of existence of a truly independent and objective journalism in the country.

Table 5.

***Is it possible to have a truly independent and objective journalism in the existing political, social and moral situation in the country?***

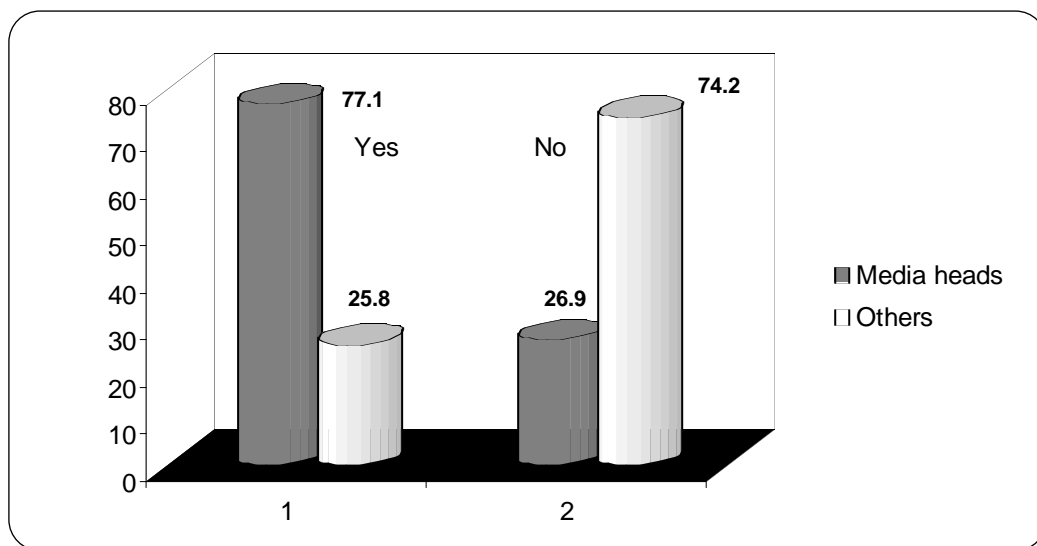
N	Answer choices	Chosen by, %
1	Quite possible	5.5
2	Possible	54.1
3	Difficult to answer	7.3
4	Impossible	23.9
5	Absolutely impossible	9.2
6	<b>Total</b>	<b>100</b>

The majority of the most reputable representatives of the journalistic community of Armenia, 59.6%, believe that under the conditions in place it is possible to make journalism quite objective and independent, and only a one third thinks otherwise.

However, the opinions of the first persons of media and other representatives of the journalistic community on the issue turned out to be dramatically opposite. Only 25.8% of journalists answered positively (“quite possible” or “possible”) to this question, whereas among the first persons the optimists were 77.1%. The pessimists, including those who found it difficult to answer, made 26.9% and 74.2%, respectively.

Picture 5.

***The opinions of the heads of media and other representatives of journalistic community on the possibility of having independent and objective journalism (Positive and negative, including “difficult to answer”, the opinions are grouped)***



No other question of the questionnaire had such a controversial response of varying segments of journalistic community. The options are cross-tabulated below by respondent groups.

Table 6.

***Is it possible to have a truly independent and objective journalism in the existing political, social and moral situation in the country?***

N	Answer choices	Chosen by, %	
		Media heads	Others
1	Quite possible	7.7	-
2	Possible	68.4	26.8
3	Difficult to answer	3.8	16.1
4	Impossible	17.9	38.7
5	Absolutely impossible	5.1	19.4
6	<b>Total</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Can the journalistic community itself find internal capacities for ensuring a higher professionalism and norms of ethics? The fact that the media heads, who, as the research shows, are a part of the category exercising the greatest influence on the content and direction of pieces published (see Table 1), are rather optimistic, implies an affirmative answer. However, a certain reservation should be made that people who bear some responsibility for the situation in their sphere usually tend to present it in a more favorable light.

Table 7.

***In your opinion, is it possible for the journalistic community to ensure a higher level of professional ethics itself?***

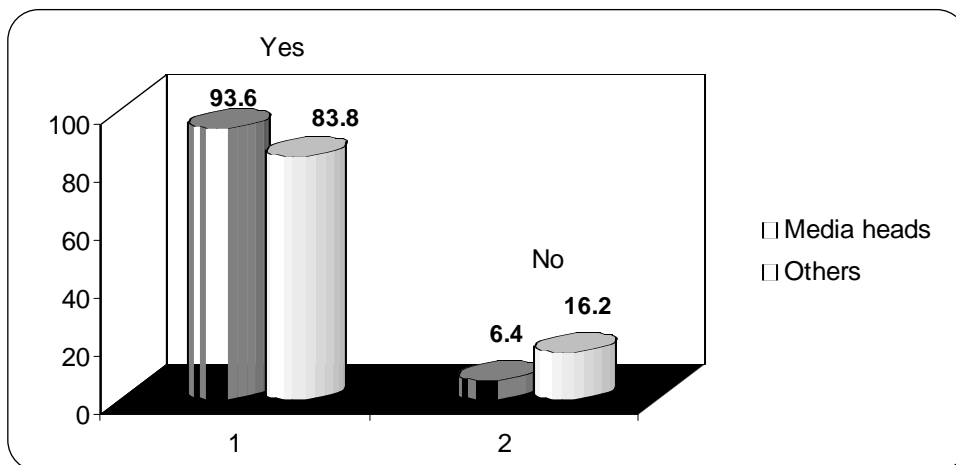
N	Answer choices	Chosen by, %
1	Possible	31.2
2	Possible under certain conditions	59.6
3	Difficult to answer	1.8
4	Impossible	6.4
5	Absolutely impossible	0.9
6	<b>Total</b>	<b>100</b>

It should be noted again, that the absolute majority of the most influential representatives of the journalistic community of the country holds rather an optimistic stance. The media heads and journalists are not only positive that the achievement of higher professional standards in their work is possible (see table 5), but also that it can be achieved by the community itself, by its own efforts.

However, the views of the media heads and other representatives of journalistic community are notably divergent here (even though not as radically, as in the previous case). And again the journalists are somewhat more pessimistic - 16.2% (including 6.5% of those who found the question difficult to answer) believe that it is impossible to achieve high professional standards, independence and objectivities by internal effort only. The share of pessimists among the media heads is only 6.4%.

Picture 6.

***Opinions of media heads and other representatives of journalistic community on the possibility of ensuring higher norms of professional ethics by the community itself (Positive and negative, including “difficult to answer”, opinions are grouped)***



Overall, the research showed certain controversies between the low estimate of how ethical Armenian media are (see Table 4) and the belief in the possibility of changing the situation radically (see Table 6), along with the acknowledgement of basic ethical principles of the profession (see Table 3). This problem calls for a thorough investigation, moreover, if specific steps on forming media self-regulation system to be made.

The next block of questions called for considering all the possibilities and options for establishing media self-regulation system as an effective technology of solving the problems above. These questions will now be reviewed at a greater detail, from the standpoint of various media institutes and organizations.

Table 8.

**What do you think of the idea of media regulation-regulation system establishment?**

(Answers presented in %)

N	Answer choice	Print media	News agencies	Broadcast media	Journalist NGOs	Foreign media	Regional media and NGOs	Total
1	I support	32.3	66.7	50.0	70.0	53.8	80.0	54.1
2	I rather support	38.7	22.2	26.9	30.0	23.1	20.0	28.4
3	I find it difficult to answer	19.3	11.1	15.4	-	7.7	-	11.0
4	I rather do not support	6.5	-	3.9	-	-	-	2.8
5	I do not support	3.2	-	3.8	-	15.4	-	3.7
6	<b>Total</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

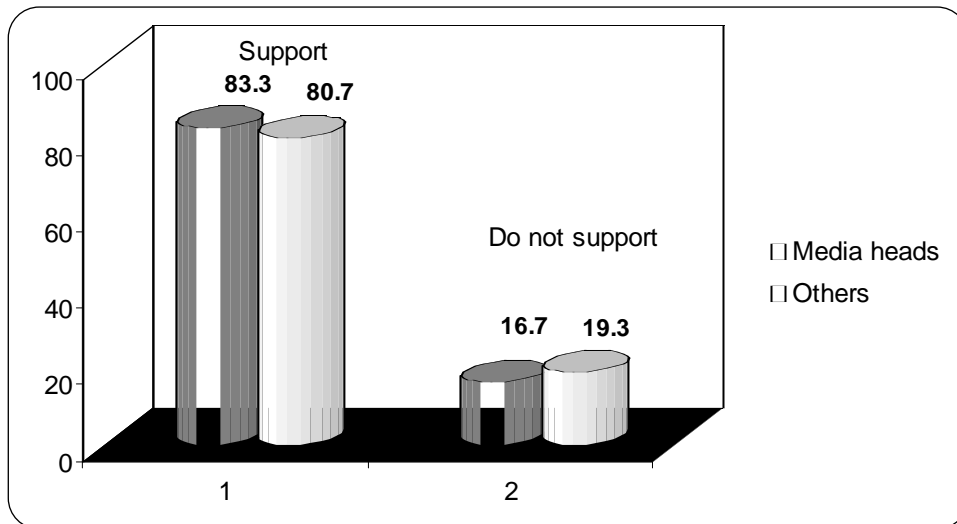
**The idea of supporting a self-regulation system is favored by the majority of representatives of journalistic community sampled - 82.5%, over half of which support it fully.**

It should be noted here that the biggest number of supporters for this idea has been recorded among the representatives of regional media and journalistic associations (100% each), the minimal number is among the representatives of print media 71% (even though they are the vast majority in the group). Certain skepticism towards the idea of regulation-regulation institute formation was displayed by the representatives of foreign media - 15.4% bluntly refused to support it, however, even in this group the supporters constitute the absolute majority - 76.9%.

Picture 7.

**The opinions of media heads and other representatives of journalistic community on the appropriateness of media self-regulation system**

(Positive and negative, including “difficult to answer”, the opinions are grouped)



The media heads are more supportive of the self-regulation system establishment, than the second group (journalists and representatives of journalistic associations). This is also confirmed by the fact that if among the former group the share of those supporting the idea with no reservation makes 56.4%, in the latter one they make less than a half - 48.4%, and those completely disagreeing make 2.6% and 6.5%, respectively.

The higher level of optimism and confidence that the attainment of high standards in the activities of Armenian journalists is quite possible, displayed by the media heads, give serious grounds to hope for success in the development of media processes in the country, in particular, by the introduction of a regulation-regulation system.

On the other hand, the relative pessimism of representatives of NGOs and journalists who have no managerial functions (see Picture 6 above) needs serious analysis and consideration.

As it has been presented in the introduction, in different countries there are different systems and self-regulation bodies. Which option, from the perspective of journalistic community, is most appropriate for developing in Armenia?

Table 9.

**What body or self-regulation system is appropriate and possible in Armenia?**

(It was possible to select several answers. The table presents percentages from the sum of answers), in %

N	choice	media	agency	cast media	NGOs	media	media and NGOs	
1	Press Council	28.9	26.7	35.5	25.0	31.6	37.2	31.7
2	Press Ombudsmen	7.7	6.7	3.2	20.0	-	14.0	8.9
3	Centers of media activity analysis	19.2	26.7	29.0	15.0	31.6	18.6	22.2
4	Regular conferences on journalistic ethics	19.2	26.7	19.4	15.0	10.5	16.3	17.8
5	Ethics codes of individual media	21.2	6.6	12.9	25.0	15.8	13.9	16.7
6	None of the above	3.8	6.6	-	-	10.5	-	2.7
7	<b>Total</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

The ranking of preferences of the organizational forms the media self-regulation system could take looks as follows:

1. Press council
2. Media activity study center that would regularly publish analytic materials
3. Periodical conferences on issues of ethics
4. Ethics codes adopted by individual media
5. Press ombudsmen

Among the additional ideas, proposed by the respondents themselves, two can be noted. This is a proposition of a voluntary adoption of a charter of ethical principles of professional activities by all the journalists, as well as the Agreement on Principles, signed by the media heads.

**It should be noted that in the opinion of the majority of representatives of the journalistic community of Armenia, the most preferable form of self-regulation organization is the Press Council.**

This is also confirmed by the fact that of the percentages of the choices made are calculated not by the sum of the responses but by the number of respondents, it will appear that 52.3% of all respondents would mention the Press Council.

The opinions of the first persons of the media and other representatives of journalistic community mostly coincided but the latter ones attach somewhat greater importance to the position of the press ombudsman.

For this system (body) to be viable, it is necessary for it to perform useful functions from the viewpoint of a journalistic community. In this regard it is very important to know what problems this body should deal with primarily.

Table 10.

**What functions is it appropriate to place on self-regulation body (system) in case it is established?** (Ranking from 1 to 4, 1 being the most important function, 4 being the least important function)

N	Answer choice	Print media	News agencies	Broadcast media	Journalist NGOs	Foreign media	Regional media and NGOs	Total
1	To protect the society from unconscientious information	1.93	2.22	1.84	2.00	1.92	1.95	1.94
2	To protect media freedom	1.97	1.89	2.40	1.90	1.83	1.58	1.97
3	To solve problems of professional ethics, journalistic solidarity	2.40	2.00	2.44	2.70	2.58	2.84	2.50
4	To settle conflicts between various media	3.70	3.89	3.32	3.40	3.67	3.63	3.58

The main functions of the regulation-regulation system are considered by the respondents to be:

- protection of the society from unconscientious information;
- protection of media freedom.

The solution of issues of professional ethics and journalistic solidarities is considered to be a less important function of self-regulation institutes. The last rank is given to the function of tertiary arbiter in the conflicts between various media. There were also some addi-



tional suggestions – to restrict the functions of the self-regulation system by the development of general ethical norms, as well as to give it an opportunity to settle conflict within separate media.

The representatives of regional media place the most weight on the first to functions, and the function of protecting the freedom of media is particularly important for them (1.60 units). The representatives of broadcast media have quite a calm attitude towards the same problem (the average score being 2.38). It should also be noted that no significant discrepancies between the opinions of the first persons of the media and other respondents. Apparently, such expectations from the system of self-regulation demand further consideration and discussion.

It is obvious that the success of any project is greatly pre-conditioned by the reputation, will and competence of its initiators and implementers. Who could, in the opinion of the respondents, head the process of forming media self-regulation system in Armenia?

Table 11.

**Who, in your opinion, should initiate the establishment of such a system and found it?** (It was possible to select several answers. The table presents percentages from the sum of answers), in %

N	Answer choices	Print media	News agencies	Broadcast media	Journalist NGOs	Foreign media	Regional media and NGOs	Total
1	Media owners	8.2	-	10.7	7.4	7.7	4.4	7.2
2	First persons of media	29.5	35.0	28.6	25.9	26.9	31.1	29.4
3	Journalistic associations	29.5	35.0	30.4	29.7	34.6	37.8	32.3
4	Journalists	23.0	25.0	25.0	22.2	23.1	17.8	22.6
5	Other represent. of public	9.8	5.0	5.3	14.8	7.7	8.9	8.5
6	<b>Total</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

The first two places in the list of preferable founders of the self-regulation system are confidently taken by:

- journalistic organizations;
- media first persons.

This fact is confirmed by the calculation proceeding from a number of respondents, for in that case the journalistic organizations are receiving 69.7%, and the first persons of media - 63.3%. Journalists are ranked the third, followed by the media owners.

The first persons of media and journalistic organizations are named to be the most acceptable system founders by all the groups of journalistic community. There are no significant controversies between the two generalized categories of respondents (media heads and other journalists), but for the quite understandable circumstance that the representatives of both groups suggest themselves as founders most frequently.

One of the objectives of our research was the determination of a certain rating of Armenian journalists and public figures, their reputation in the professional community.

The question was defined as follows: “Whose opinion of your work do you respect and whose assessments do you take into account list names of representatives of information sphere, public sphere, lawyers and other specialists?” Considering that the subject is rather delicate it should be noted that over 150 names of journalists, public and political figures, lawyers, etc, were given, of these 6 people were noted more than 10 times and 9 people were named from 3 to 7 times. In general, this rather huge dispersion of possible opinions on the morally and professionally reputable representatives of Armenian journalism can, in our opinion, be considered as evidence of insufficiently established structure of the journalistic community, particularly, if this fact is compared to the low level of solidarity within the professional community, recorded above (see Tables 2 and 3 and comments to them).

## Conclusion

The formation of a truly independent and effective “fourth estate” in the post-Soviet space is a complicated process, the success of which depends not only on the general economic, social, psychological and political situation in the country, but also on the level of maturity, motivation and coordinated effort of the journalistic community itself, the media owners and heads, professional associations, journalists themselves. During the transition period the issue of harmonization of the legal regulation of the information sphere and media self-regulation, since the regulation-regulation system is a protection of the freedom of expression from restrictive laws and state bodies. During the past years in different countries as an important mechanism of higher quality and media effectiveness self-regulation system in different forms is used. This idea has been long discussed in the professional circles of Armenia, too.

The awakening of interest to the self-regulation system is mostly pre-conditioned by the increased urgency of such issues as the protection of freedom of expression, the need for greater media and journalistic accountability and professionalism, gaining the due trust of the public and its protection from unconscientiously reporting, the formation of a favorable climate for the development of independent media.

Yerevan Press Club initiated a sociological survey, the purpose of which is to learn what the opinions of the leading representatives of the journalistic community on possibilities, forms and prospects of self-regulation system in Armenia are. This research is an integral part of the preparatory work, implemented by YPC for a seminar on the problem to be held on December 20, 2004. Previously Yerevan Press Club held a number of other activities aimed at increasing the awareness of the media self-regulation idea, as described above.

In general, the research showed that the representatives of the media world realize the insufficiency of factors for the existence of truly independent and objective journalism in the country. The respondents think that Armenian journalists in their activities mostly proceed from the course taken by the media heads and owners, with whom they are primarily linked with mutual commitments, and not from the interests of the society and international standards, which are realized in our reality, as the research shows, by 30% in average.

At the same time the vast majority of representatives of the journalistic community (59.6%) is confident that even under these conditions the independent and objective journalism is feasible and the community itself can ensure higher level of professional activity (91% of respondents agree with that).

In our opinion, this high motivation for the development and improvement within one of the most important social institutes, the media, calls for most serious attention, particularly, against the background of common perception of the passiveness and pessimism prevailing in the society in general.

In this regard it is not surprising that over 3/4(82.5%) of the respondents support the idea of self-regulation system. Establishment of a press council is seen to be the most acceptable institute of this system, which should be founded by journalistic associations and first persons of media. The main functions of the Council, by the ideas of the majority of respondents, must be the protection of the society from unconscientiously information and protection of media freedom.

This aspect of the study should be paid particular attention to. Despite the absence of a number of objective conditions for forming an effective media self-regulation system in Armenia, the respondents advocate its most advanced and complicated model. This approach, apparently, shows that the journalistic community relies solely on the initiative, involving the “main forces”. The hope that the process can start “from below and upwards” and set off with smaller structures that can then be transformed into something bigger is weak.

Considering the objective difficulties, the different levels of awareness and interest of various groups of the journalistic community in the establishment of a self-regulation system it appears proper to start with the involvement of the media, the representatives of which are unanimous in supporting the idea. It should be noted that the surveyed media heads on almost all the aspects are more confident and optimistic than journalists and representatives of public organizations.

At the same time it is obvious that additional discussion of the functions and authority of the Press Council (or other self-regulation institutes) to be voluntarily delegated to it by the journalistic community should be made.

## APPENDIX

### QUESTIONNAIRE

Dear Colleague,

The journalistic community has long been discussing the idea of establishing a body or a self-regulation system in Armenia. Self-regulation plays an important role in the activities of the foreign media.

To study the opinions of the heads of mass media and journalists on the issue Yerevan Press Club is conducting a survey with the support of OSCE Office in Yerevan.

Your sincere answers will help to determine whether Armenia can have such a system and what functions should be delegated to it.

We rely on your assistance.

THANK YOU!

Medium/NGO \_\_\_\_\_

Respondent \_\_\_\_\_  
(position, first name, last name)

**1. “What do you think is the most important consideration for the majority of journalists when preparing a story, whose views and preferences do they take into account primarily?” (Put marks from 1 to 4, 1 being the most important, 4 – the least important)**

Armenian journalists are mostly independent and governed by their own ideas and views \_\_\_\_\_

Majority of journalists implements the policy of the editor/the party/the medium owner \_\_\_\_\_

Majority of journalists focuses on the interests and preferences of the public \_\_\_\_\_

Majority of journalists is governed by international professional standards \_\_\_\_\_

**2. Is it possible to have a truly independent and objective journalism in the existing political, social and moral situation in the country?**

**(Please circle your choice)**

- Quite possible \_\_\_\_\_ 1
- Possible \_\_\_\_\_ 2
- Difficult to answer \_\_\_\_\_ 3
- Impossible \_\_\_\_\_ 4
- Absolutely impossible \_\_\_\_\_ 5

**3. With whom are journalists on professional duty linked most by a system of mutual commitments? Rate by assigning number from 1 to 8 (1 – linked the most, 8 - linked the least)**

- Family \_\_\_\_\_
- Political allies \_\_\_\_\_
- State \_\_\_\_\_
- Media owners \_\_\_\_\_
- Editor \_\_\_\_\_
- Friends \_\_\_\_\_
- Other journalists \_\_\_\_\_
- Public \_\_\_\_\_
- If you have other ideas, please note: \_\_\_\_\_

**4. Certainly, all the ethical norms below are important for journalistic activity. Nevertheless, please assess them by a five-unit scale (1 – not important, 5 – very important).**

- Information validity \_\_\_\_\_
- Objectivity, impartiality \_\_\_\_\_
- Avoiding conflict of interests \_\_\_\_\_

- Separation of facts and opinions \_\_\_\_\_
- Separation of information and advertising \_\_\_\_\_
- Solidarity with other journalists \_\_\_\_\_
- Refusal from bribes and extortions \_\_\_\_\_
- Exclusion of plagiarism \_\_\_\_\_

**5. To what extent do you think Armenian journalists observe all the norms of professional ethics listed above?**

**(Please circle)**

- 0 - 25 % \_\_\_\_\_ 1
- 26 - 50 % \_\_\_\_\_ 2
- 51 - 75 % \_\_\_\_\_ 3
- 76 - 100 % \_\_\_\_\_ 4

**6. In your opinion, is it possible for the journalistic community to ensure a higher level of professional ethics by itself?**

**(Please circle)**

- Possible \_\_\_\_\_ 1
- Possible under certain conditions \_\_\_\_\_ 2
- Difficult to answer \_\_\_\_\_ 3
- Impossible \_\_\_\_\_ 4
- Absolutely impossible \_\_\_\_\_ 5

**7. What do you think of the idea of media regulation-regulation system establishment?**

**(Please circle)**

- I support \_\_\_\_\_ 1
- I rather support \_\_\_\_\_ 2
- I find it difficult to answer \_\_\_\_\_ 3
- rather do not support \_\_\_\_\_ 4
- I do not support \_\_\_\_\_ 5

**8. There are various bodies and systems of self-regulation in different countries. What body or system is appropriate and possible in Armenia? (Please circle. Several answers are possible. If you wish, you can propose other options)**

- Press Council \_\_\_\_\_ 1
- Press Ombudsman \_\_\_\_\_ 2
- Centers of media activity study  
that would regularly punish analytical pieces \_\_\_\_\_ 3
- Ethics code of individual media \_\_\_\_\_ 4
- None of the above \_\_\_\_\_ 5
- Other (please note) \_\_\_\_\_

**9. What functions is it appropriate to place on self-regulation body (system) in case it is established? (Please rank from 1 to 4; 1 – the most important, 4 – the least important. If you wish, you can add new functions)**

- To protect the society from  
unconscientious information \_\_\_\_\_
- To protect media and journalists  
from all abuses of the state bodies  
of freedom of expression \_\_\_\_\_
- To solve problems of professional ethics,  
journalistic solidarity \_\_\_\_\_
- To settle conflicts between media (arbitrage) \_\_\_\_\_
- Other (please note) \_\_\_\_\_

**10. Who, in your opinion, should initiate the establishment of such a system and found it? (Please circle. Several answers are possible)**

- Media owners \_\_\_\_\_ 1
- First persons of media \_\_\_\_\_ 2
- Journalistic associations \_\_\_\_\_ 3
- Journalists \_\_\_\_\_ 4
- Other representatives of the public \_\_\_\_\_ 5

**11. “Whose opinion of your work do you respect and whose assessments do you take into account? (List names of representatives of information sphere, public sphere, lawyers and other specialists)**

_____	_____
First name	Last name
_____	_____
First name	Last name
_____	_____
First name	Last name
_____	_____
First name	Last name
_____	_____
First name	Last name

**To conclude the interview:** Ask the respondent to add his/her remarks and proposals.

---

---

---

---

---



**List  
of respondents  
(alphabetical order)**

**Print media**

1. Abrahamian, Aram, “Aravot”
2. Aghajanian, Vahram, “Errord Uzh”
3. Aramian, Ashot, “Respublika Armenia”
4. Atabekian, Nerses, “02”
5. Avedikian, Hagob, “Azg”
6. Babukhanian, Haik, “Iravunk”
7. Baghdasarian, Ara, “Urartu”
8. Baghdasarian, Armen, “168 zham”
9. Baghdasarian, Edik, “Hetq”
10. Davoyan, Mher, “Kaghak”
11. Dokholian, Artur, “Pakagits”
12. Eranian, Hovhannes, “Yerkir”
13. Farmanian, Tigran, “Hayastani Hanrapetutiun”
14. Galajian, Hovhannes, “Iravunk”
15. Ghazinian, Aris, “Golos Armenii”
16. Haikazuni, Agapi, “Pakagits”
17. Hakobian, Armen, “Hayots Ashkhar”
18. Hakobian, Tatul, “Azg”
19. Hovhannisian, Tigran, “Armenian-Russian Business Journal”
20. Israelian, Anna, “Aravot”
21. Kurdian, Yelena, “Respublika Armenia”
22. Martirosian, Julietta, “Avangard”
23. Mkrtchian, Gagik, “Hayots Ashkhar”
24. Naghdalian, Edward, “Delovoy Express”
25. Nahapetian, Gagik, “Hayastani Hanrapetutiun”
26. Nakhshkarian, Flora, “Golos Armenii”
27. Nikoghosian, Tigran, “Hayastan”
28. Poghosbekian, Elina, YPC Newsletter
29. Seyranian, Satik, “168 zham”
30. Seyranian, Spartak, “Yerkir”
31. Vardanian, Vardan, “Ayb-Feh”

**News agencies**

32. Baghdasarian, Herbert, “Photolure”
33. Grigorian, Nikolay, “Artakarg Aliq” information center
34. Khachatrian, Harutiun, “Noyan Tapan”
35. Mangasarian, Ruben, “Patker”
36. Mashurian, Sona, “Noyan Tapan”
37. Mkrtchian, Emmanuil, “Arminfo”
38. Tadevosian, Ara, “Mediamax”
39. Zakharian, Karen, “De Facto”
40. Zorian, Hrair, “Armenpress”

## **TV companies**

41. Amirian, Armen, “ARMENAKOB”
42. Azarian, Arthur, “Kentron”
43. Buniatian, Gagik, “Hay TV”
44. Ezekian, Arthur, “Shant”
45. Galoyan, Ara, “Shoghakat”
46. Ghazarian, Manya, “Shoghakat”
47. Ghazarian, Petros, “Kentron”
48. Kalashian, Ashkhen, “TV-5”
49. Kirakosian, Arthur, “Shant”
50. Kostanian, Hrach, “ARMENAKOB”
51. Mairapetian, Samvel, Second Armenian TV Channel
52. Manukian, Gegham, “Yerkir-Media”
53. Mirzoyan, Shushanik, “Yerkir-Media”
54. Mkrtchian, Gagik, “Armenia”
55. Movsesian, Mesrop, “A1+”
56. Nalbandian, Gnel, Public Television of Armenia
57. Safarian, Aram, Second Armenian TV channel
58. Sargsian, Laert, “TV-5”
59. Saribekian, Edward, “ArmNews”
60. Stepanian, Ruzanna, “ALM”
61. Vardanian, Vahram, “Hayrenik”
62. Yalanuzian, Karl, “MIR” Interstate TV and Radio Company

## **Radio companies**

63. Arevshatian, Shushanik, “Van”
64. Hovhannissian, Amasia, Public Radio of Armenia
65. Khachatrian, Ruzan, “Azatutiun” radio station
66. Khumarian, Koryun, “Impulse”
67. Mkrtchian, Aram, “Radio HAY”
68. Sargsian, Vache, “Azatutiun” radio station

## **Journalistic associations**

69. Aloyan, Vardan, Association of Editors and Publishers “Armernian Press”, CS Publishing House CJSC
70. Amirkhanian, Julietta, “Femida”
71. Amirkhanian, Vaga, “Hakastver”
72. Gevorgian, Astghik, Journalists Union of Armenia
73. Harutiunian, Mesrop, Yerevan Press Club
74. Melikian, Ashot, Committee to Protect Freedom fo Expression
75. Navasardian, Boris, Yerevan Press Club
76. Nikoghosian, Armen, Yerevan Press Club
77. Sargsian, Nuneh, Internews Armenia

## Foreign media correspondents

78. Demurian, Avet, “Associated Press”
79. Gazazian, Arshavir, “Deutsche Welle”
80. Grigorian, Levon, “First Channel” CJSC
81. Harutiunian, Mariam, France Presse
82. Liloyan, Tigran, ITAR-TASS
83. Manvelyan, Aleksey, BBC
84. Matevosian, Hamlet, RIA “Novosti”
85. Mkrtchian, Anna, EFE
86. Mkrtchian, Hasmik, Reuter
87. Topchian, Karen, BBC

## Regional media

### ***Aragatsotn region***

88. Grigorian, Norayr, “Dardz” newspaper (Ashtarak)

### ***Ararat region***

89. Ashugian, Karineh, “Ararat” newspaper (Artashat)
90. Hovhannisian, Margarit, “Artashat” newspaper (Artashat)

### ***Armavir region***

91. Danielian, Khachik, “ALT” TV (Armavir)

### ***Gegharkunik region***

92. Hairapetian, Pap, “Sevan” newspaper (Sevan)
93. Khachatryan, Yura, “Geghama Ashkhar” (Gavar)

### ***Kotayk region***

94. Geghamian, Khikar, “Kotayk” newspaper (Abovian)

### ***Lori region***

95. Apujanian, Fahrad, “Lusardzak” newspaper (Spitak)
96. Arshakian, Karen, “Fortuna” (Stepanavan)
97. Bulghadarian, Naira, “Civil Initiative” newspaper (Vanadzor)
98. Mikoyan, Manvel, “Loru marz” newspaper (Vanadzor)
99. Sakunts, Arthur, Helsinki Citizens’ Assembly Vanadzor Branch

### ***Shirak region***

100. Abrahamian, Aghasi, “Kumayri” newspaper (Gyumri)
101. Barseghian, Levon, “Asparez” Journalists Club (Gyumri)
102. Gandilain, Arthur, “Tsayg” (Gyumri)
103. Margarian, Samvel, “Shirak” newspaper (Gyumri)
104. Minasian, Margarita, “Tsayg” (Gyumri)
105. Nahapetian, Anahit, “Tufashkharhi arorian” newspaper (Artik)

### ***Syunik region***

106. Aleksanian, Samvel, “Syunyats Yerkir” newspaper (Kapan)
107. Mesropian, Alvard, “Last” TV (Goris)
108. Shakhnazarian, Susanna, Goris Press Club

### ***Tavush region***

109. Vardan Aloyan, “Kamut” TV (Noemberian)

---

Исследование проведено рабочей группой в составе:

**Борис Навасардян** - директор проекта

**Нельсон Шахназарян** - социолог

**Месроп Арутюнян** - эксперт

**Ашот Меликян** - эксперт

В анкетировании принимали участие:

**Армен Никогосян**

**Седа Шиганян**

**Анаит Хачатрян**

**Анаит Ктикян**

**Марине Айриян** - компьютерная обработка данных

*Авторы благодарят всех представителей журналистского сообщества, согласившихся принять участие в исследовании и высказавших полезные замечания и предложения по проблемам формирования системы саморегулирования.*

Проект осуществлен Ереванским пресс-клубом при поддержке Ереванского офиса ОБСЕ

**1.****Общий контекст, цели и методология исследования**

Институты и механизмы саморегулирования СМИ в западных странах начали формироваться в конце XIX столетия, но свой современный облик получили в последние десятилетия прошлого века. В разных странах эти институты представлены в различных организационных формах - советы прессы, периодические семинары и совещания по вопросам журналистской этики, центры анализа деятельности СМИ... Редакции некоторых газет имеют в своих штатах омбудсмана, который является верховным арбитром по вопросам этики и, в том числе, обеспечивает защиту читателя от неэтичных публикаций. В других случаях издания разрабатывают свои этические кодексы, представляющие собой свод профессиональных норм, которых обязаны придерживаться все сотрудники данной редакции, и т. д.

На фоне финансовых, технических, организационных и других проблем, стоящих перед средствами массовой информации Армении и нередко угрожающих самому их существованию, проблемы журналистской этики могут показаться малоактуальными. Между тем, известны многочисленные примеры того, как успех и процветание какого-то дела начинались именно с твердого определения этических принципов, которыми должны руководствоваться его участники. Одно из возражений по поводу формирования системы саморегулирования состоит и в том, что в стране существует достаточно журналистских общественных организаций (около 20), одна из которых могла бы выполнять и указанные функции. Но, во-первых, когда речь идет о саморегулировании СМИ, как правило, предполагается существование не одной конкретной организации, а целостной системы саморегулирования и, возможно, как было сказано выше, в разнообразных формах. Во-вторых, отнюдь не исключается и возложение определенных функций в системе саморегулирования СМИ и на существующие организации. Любое решение должно стать результатом всестороннего обсуждения вопроса самим армянским журналистским сообществом.

Некоторые элементы саморегулирования журналистского сообщества Армении, мероприятия, направленные на формирование определенной системы, были инициированы в середине 90-х годов. Ереванский пресс-клуб, "Интерньюс" Армении, Союз журналистов Армении, Ассоциация журналистов-расследователей, общественная организация "Фемида" и другие журналистские объединения разработали и приняли этические кодексы. Некоторые СМИ сформулировали нормы и правила профессиональной деятельности в контрактах, заключаемых с журналистами.

Шаги, направленные на активизацию обсуждения проблемы саморегулирования в армянской журналистской среде в целом, изучение возможностей применения взаимосогласованных правил и норм профессиональной этики, соответствующих международным стандартам, активизировались в последние 5 лет. Причем саморегулирование рассматривается и как дополнение, и, в определенном смысле, как альтернатива законодательному регулированию деятельности СМИ.

Популяризации идеи применения системы саморегулирования в армянской журналистской среде способствовали также переведенные и изданные Ереванским пресс-клубом книги зарубежных авторов, другие материалы, рассказывающие об опыте разработки и принятия общих профессиональных правил и норм, возможностях использования тех или иных форм и методов саморегулирования.

Для ознакомления журналистской общественности с основными идеями и организационными формами саморегулирования СМИ Ереванский пресс-клуб совместно с международными и местными организациями провел ряд семинаров и встреч.

В частности, в 2004 году ЕПК совместно с международной организацией “Артикул 19” провел “круглый стол”, в котором приняли участие 20 руководителей СМИ и журналистских объединений. Предметом обсуждения стали вопросы целесообразности и реалистичности формирования системы саморегулирования армянских СМИ. И поскольку, по мнению участников “круглого стола”, проблема “созрела”, сформировалась инициативная группа, призванная наметить конкретную программу действий.

Ереванский пресс-клуб при поддержке Фонда им. Фридриха Эберта организовал для группы руководителей армянских медиа поездку в Германию для ознакомления с системой саморегулирования немецких СМИ, изучения ее особенностей и степени эффективности. Важным с точки зрения ознакомления с международным опытом было участие представителей армянских СМИ во Всемирном Конгрессе газет и Форуме редакторов, состоявшемся в 2004 в Стамбуле. Впервые представитель Армении при поддержке Института Открытого Общества принял участие в ежегодной встрече Европейского альянса независимых советов прессы.

Еще одной возможностью для обсуждения внутримедийных проблем стало возобновление телепередачи “Пресс-клуб”, выходящей в эфире Второго Армянского канала.

В последнее время были проведены также консультации с руководителями ряда армянских медиа и профессиональных объединений по вопросу возобновления работы Ассоциации СМИ. Достигнуты предварительные договоренности о совместных действиях, направленных на активизацию деятельности этой организации.

При поддержке ОБСЕ предусматривается проведение 20 декабря 2004 семинара на тему “Перспективы формирования системы саморегулирования СМИ в Армении”, в рамках подготовки к которому с 15 по 30 ноября 2004 было осуществлено данное социологическое исследование.

**ЦЕЛЬЮ** исследования являлось выяснение мнений и оценок руководителей и ведущих журналистов СМИ, представителей журналистских общественных организаций Армении относительно целесообразности создания системы (институтов) саморегулирования и определение наиболее приемлемой его формы и основных функций.

**МЕТОДОЛОГИЯ** исследования включала интервью на основе специально разработанной анкеты (прилагается). В качестве респондентов на основе предварительного обсуждения были отобраны 109 руководителей и ведущих журналистов как общенациональных, так и региональных СМИ, а также представителей зарубежных медиа в Армении и руководителей журналистских общественных организаций (список прилагается). В том числе:

- общенациональных печатных СМИ - 31
- общенациональных информационных агентств - 9
- общенациональных и центральных вещательных СМИ - 26
- журналистских общественных организаций, базирующихся в Ереване - 10
- представителей зарубежных СМИ - 13
- СМИ и журналистских организаций областей (марзов) - 20

Среди респондентов 78 были руководителями/ заместителями руководителей СМИ, остальные 31 - известные журналисты, представители журналистских объединений.

**Таким образом, в исследование вовлечена наиболее авторитетная и влиятельная часть журналистского сообщества Армении, что является существенной предпосылкой репрезентативности опроса и высокой практической ценности полученных результатов.**

Опрос не был анонимным. Фамилии респондентов, их должности и представляемые ими СМИ/организации указывались на обложке анкеты. Считаю необходимым отметить, что подавляющее большинство предварительно намеченных участников опроса любезно согласилось принять в нем участие, и случаи отказов от сотрудничества были крайне редкими. Анкета содержала вопросы как относительно общих этических принципов деятельности журналиста, так и целесообразности и возможности формирования в Армении системы саморегулирования СМИ.

Одним из общих принципов всякого социологического исследования является рассмотрение и сопоставление мнений респондентов, принадлежащих к различным - по тем или иным основаниям классификации - социальным и психологическим категориям. При этом следует сказать, что такое деление обычно бывает в определенной мере условным.

В данном исследовании деление произведено по следующим критериям:

**а) по статусу и функциям в журналистском сообществе.** Все опрошенные разделены на две группы. В первую включены руководители средств массовой информации - главные редактора, их заместители, заведующие основными подразделениями и т. п. Ко второй группе мы отнесли лиц, не облеченных властными полномочиями и не связанных непосредственно системой обязательств с владельцами СМИ, - журналистов и представителей журналистских общественных организаций. (Эта группа далее обозначается термином “другие”);

**б) по принадлежности к тому или иному типу СМИ/организации** - печатные издания, информационные агентства, вещательные СМИ, журналистские общественные организации, представители зарубежных СМИ и СМИ/организации областей.

Представляя полученные результаты, там, где это целесообразно, мы отдельно рассматриваем и сопоставляем мнения респондентов, принадлежащих к указанным группам.

## 2. \_\_\_\_\_ Полученные результаты

Собранные данные разделим на две группы и обсудим их отдельно:

- взгляды представителей журналистского сообщества по проблемам профессиональной этики (вопросы 1, 3, 4, 5 анкеты);
- отношение респондентов к формированию системы саморегулирования и наиболее целесообразным в условиях Армении институтам, механизмам и функциям такой системы (вопросы 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11 анкеты).

### 2.1. \_\_\_\_\_ Представления журналистского сообщества Армении о профессиональной этике и системе ценностей

Одной из центральных практических, но, вместе с тем, и этических проблем в деятельности средств массовой информации во всем мире являются отношения с “заказчиком”. На чьи взгляды и вкусы ориентируются журналисты при подготовке своих материалов? На кого они, выражаясь не совсем дипломатично, работают?

При тоталитарной системе, когда СМИ находились полностью под контролем коммунистической партии, которая диктовала и кадровый состав журналистов, и тиражи газет, и идейное содержание публикаций, такие вопросы, естественно, не возникали. В условиях же провозглашенной демократии и рыночной экономики ситуация значительно усложнилась. Весьма скромный платежеспособный спрос населения и ограниченность рынка рекламы, особенно в провинции, вынуждают СМИ искать дополнительные источники финансирования - в лице местных (а иногда и зарубежных) бизнесменов-спонсоров или финансово обеспеченных политических партий. Таким образом, издание неизбежно в большей или меньшей степени лишается части своей независимости, вынужденно ориентируясь на “линию” политической партии или фактического владельца/спонсора СМИ. С другой стороны, очевидно, что слишком открытые политические и персональные пристрастия средства массовой информации вызывают достаточно сдержанное к нему отношение общественности, что негативно сказывается в итоге на его популярности и влиятельности. Позиции журналистского сообщества по этой проблеме вызывают особый интерес.



Таблица 1.

**Чем, по Вашему мнению, руководствуется большинство журналистов при подготовке публикации, на чьи взгляды и вкусы оно ориентируется в первую очередь?**

(Средние баллы и ранговое место:

1 - ориентированы больше всего, 4 - ориентированы меньше всего)

N	Тип ориентации	Средний балл	Ранговое место
1	Армянские журналисты, в основном, независимы и руководствуются собственными представлениями и взглядами	2.73	3
2	Большинство журналистов реализует политику редактора/ партии/хозяина СМИ	1.50	1
3	Большинство журналистов ориентировано на интересы и вкусы общества	2.21	2
4	Большинство журналистов руководствуется международными профессиональными стандартами	3.56	4

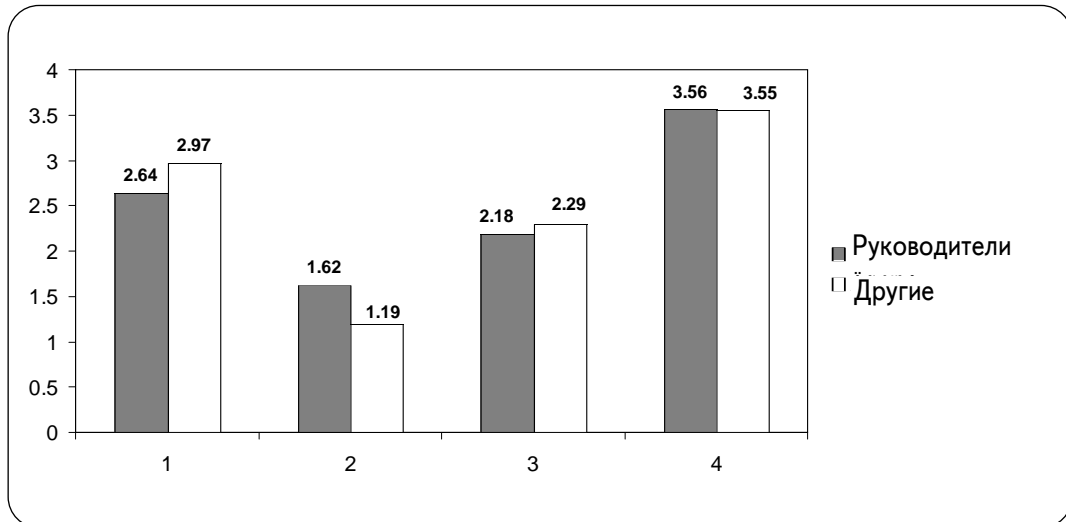
Как видно из таблицы, по мнению большинства опрошенных, высшим приоритетом при подготовке материалов для армянских журналистов является лояльность по отношению к руководству СМИ, т.е. к редакторам/владельцам/политической партии. На втором месте по важности стоят интересы и вкусы общества.

И только третье и четвертое места по шкале приоритетов занимают такие ценности, как независимое и свободное выражение собственной точки зрения и ориентация на международные профессиональные стандарты.

Диаграмма 1.

**Иерархия ориентаций армянских журналистов с точки зрения руководителей СМИ и других респондентов.**

*(Порядок столбцов на диаграмме здесь и далее соответствует порядку вариантов в таблице).*



На диаграмме обращает на себя внимание тот факт, что не облеченные властью журналисты и представители журналистских общественных организаций значительно острее воспринимают зависимость своих коллег от руководства СМИ. Хотя обе группы главным приоритетом считают лояльность к “линии” издания, группа “неруководителей” в этом более единодушна (соответственно 1.62 и 1.19 балла). С другой стороны, первые лица более склонны считать своих сотрудников независимыми и самостоятельными в профессиональной деятельности (2.64 и 2.97 балла).

Эта же проблема была рассмотрена в несколько другом аспекте. С кем армянские журналисты считают себя связанными системой взаимных обязательств? На какой общественный институт или группу внутри профессионального сообщества они ориентируются главным образом и чьи интересы считают себя обязанными защищать?

Таблица 2.

**С кем в плане взаимных обязательств более всего связаны журналисты при выполнении своих профессиональных обязанностей?**

(Средние баллы и ранговое место:

1 - связаны больше всего, 8 - связаны меньше всего)

<b>N</b>	<b>Социальный институт/группа</b>	<b>Средний балл</b>	<b>Ранговое место</b>
1	Семья	5.57	6
2	Политические единомышленники	4.25	3
3	Государство	5.42	5
4	Владельцы СМИ	2.48	2
5	Редактор/директор	2.08	1
6	Среда (товарищи)	4.96	4
7	Другие журналисты	5.58	7
8	Общественность	5.65	8

Список социальных групп и институтов, с которыми армянские журналисты связаны взаимными обязательствами, достаточно уверенно можно разделить на три категории по приоритетности:

- а)** руководители СМИ (редактора/директора - 2.08 балла и владельцы - 2.48 балла) - в среднем 2.28 балла;
- б)** политические единомышленники (4.25 балла) и товарищеская среда (4.96 балла) - в среднем 4.61 балла,
- в)** государство (5.42 балла), семья (5.57 балла), коллеги (5.58 балла) и, наконец, общественность (5.65 балла) - в среднем 5.56 балла.

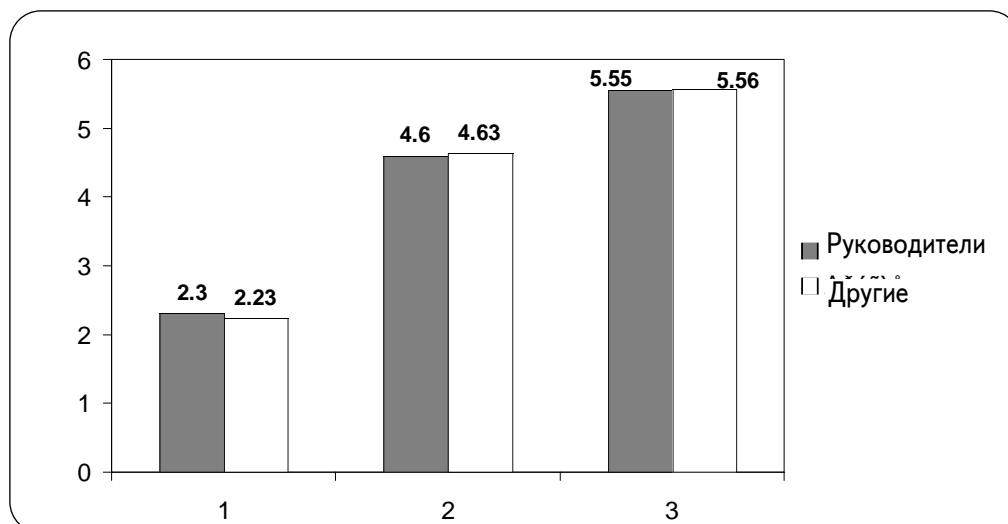
Ранжированный список приоритетов достаточно красноречив и, на наш взгляд, не нуждается в комментариях. Отметим только, что обязательства перед общественностью оказались на последнем по значимости месте!

По этой проблеме взгляды руководителей СМИ и других респондентов почти полностью совпадают.

Диаграмма 2.

**Оценки приоритетности социальных институтов и групп руководителями СМИ и другими представителями журналистского сообщества.**

*(Данные представлены по указанным выше группам ответов)*



Обратимся к чрезвычайно важной для всякого общественного, публичного института (тем более такого, как сообщество журналистов) проблеме - кодексу этических норм, на которые, по мнению респондентов, должны ориентироваться руководители и сотрудники армянских СМИ. Респондентам было предложено оценить по 5-балльной шкале важность для профессиональной деятельности журналиста каждой из представленных восьми этических норм.

Таблица 3.

**Оцените приведенные ниже этические нормы в плане их важности в деятельности журналиста.**

*(5-балльная шкала; 1 - не важно, 5 - очень важно)*

N	Этическая норма	Средний балл	Место в иерархии
1	Достоверность информации	4.86	1
2	Объективность, беспристрастность	4.75	2
3	Избежание конфликта интересов	3.31	8
4	Разделение фактов и мнений	4.21	5
5	Разделение информации и рекламы	4.09	6
6	Солидарность с другими журналистами	3.72	7
7	Отказ от взяток и поборов	4.59	4
8	Исключение плагиата	4.61	3
9	Среднее	4.27	-

Отметим, во-первых, что все перечисленные нормы профессиональной этики, с точки зрения журналистского сообщества Армении, оцениваются весьма высоко - в среднем 4.27 балла по 5-балльной шкале.

При этом выше всего ценятся такие этические нормы, как объективность, достоверность и беспристрастность информации, средний балл - 4.80

В следующую по приоритетности группу входят “исключение плагиата” и “отказ от взяток и поборов”, средний балл - 4.60.

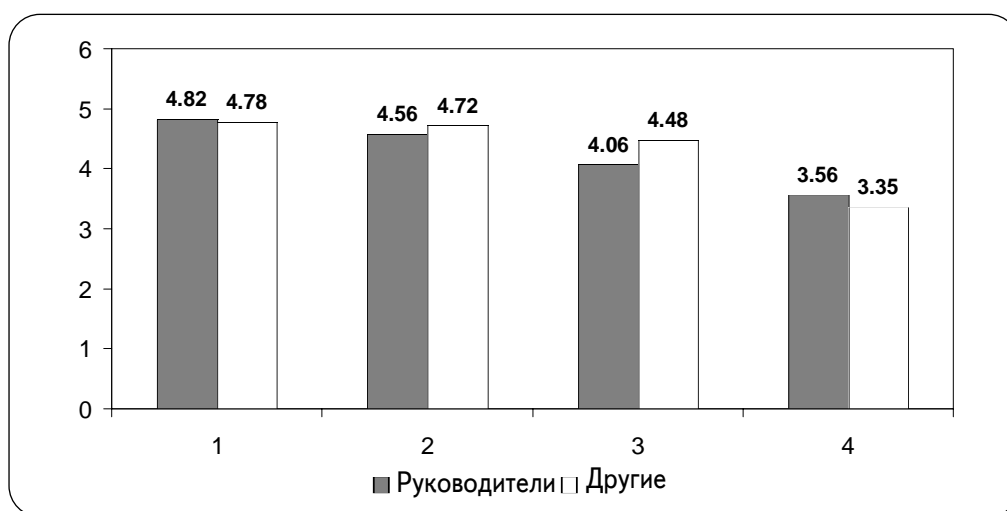
В третьей по приоритетности группе “разделение фактов и мнений” и “разделение информации и рекламы”, средний балл - 4.15.

Наконец, самыми маловажными считаются “солидарность с другими журналистами” и “избежание конфликта интересов”, средний балл - 3.52.

Диаграмма 3.

**Оценки приоритетности профессиональных этических норм руководителями СМИ и другими представителями журналистского сообщества.**

*(Данные представлены по указанным выше группам)*



Журналисты и представители общественных организаций по сравнению с руководителями СМИ заметно выше ценят нормы третьей группы - “разделение фактов и мнений” и “разделение информации и рекламы”, и несколько ниже - “солидарность с другими журналистами” (абсолютные значения по этому показателю соответственно 3.83 и 3.42) и “избежание конфликта интересов”.

Здесь обращает на себя внимание некоторая противоречивость зафиксированной системы этических приоритетов. Трудно себе представить объективность, достоверность и беспристрастность информации без разделения фактов и мнений и, особенно, без разделения информации и рекламы и избежания конфликта интересов. Между тем, эти принципы достаточно заметно уступают по важности в шкале приоритетов.

Отметим также, что весьма второстепенным считается принцип солидарности с другими журналистами. Учитывая, что и в смысле взаимных обязательств респонденты ставят своих коллег на предпоследнее место в списке (см. табл. 2), можно отметить, что проблема психологического климата в профессиональном сообществе армянских журналистов, по крайней мере, требует дополнительного внимания и обсуждения.

В следующем вопросе респондентам предлагалось оценить, в какой степени армянские журналисты в своей деятельности придерживаются этих норм.

Таблица 4.

**В какой степени, по Вашему мнению, в армянской журналистике соблюдаются перечисленные выше нормы профессиональной этики?**

<b>N</b>	<b>Варианты ответов</b>	<b>Выбрали данный вариант, %</b>
1	на 0 – 25 %	47.7
2	на 26 – 50 %	35.8
3	на 51 – 75 %	15.6
4	на 76 – 100 %	0.9
5	<b>Итого</b>	<b>100</b>

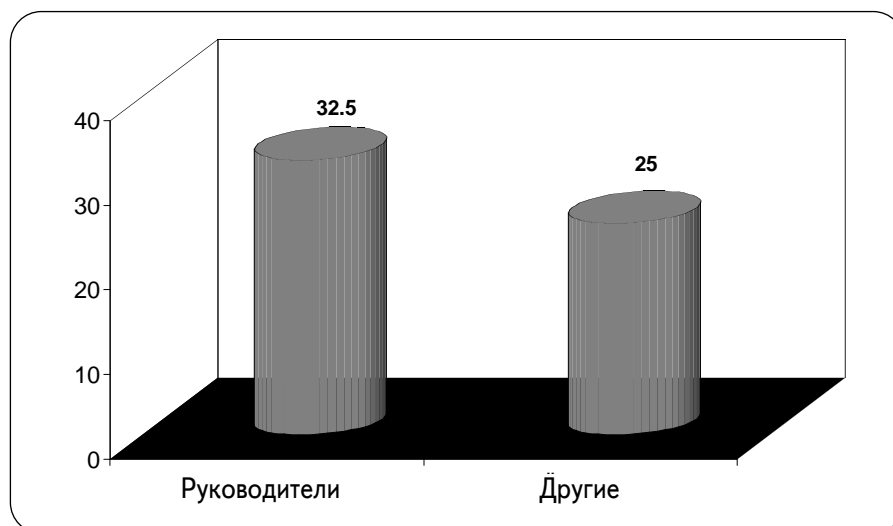
В целом, по мнению опрошенных, нормы профессиональной этики в современной армянской журналистике соблюдаются на 30.4 %, т.е. менее, чем на 1/3.

Мнения руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества в определенной мере расходятся: последние оценивают ситуацию более пессимистично.

Диаграмма 4.

**Мнения руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества о степени соблюдения в армянской журналистике норм профессиональной этики.**

*(В среднем, %)*



## 2.2.

### **Отношение журналистского сообщества Армении к формированию системы саморегулирования**

В данном подразделе приведены мнения представителей журналистского сообщества о том, насколько целесообразно и возможно формирование в Армении системы саморегулирования СМИ. Начнем анализ с общего взгляда на ситуацию и возможности существования в стране действительно независимой и объективной журналистики.

Таблица 5.

**При существующей в стране политической, социальной и моральной обстановке возможно ли иметь действительно независимую и объективную журналистику?**

N	Варианты ответов	Выбрали данный вариант, %
1	Вполне возможно	5.5
2	Возможно	54.1
3	Затрудняюсь ответить	7.3
4	Невозможно	23.9
5	Абсолютно невозможно	9.2
6	<b>Итого</b>	<b>100</b>

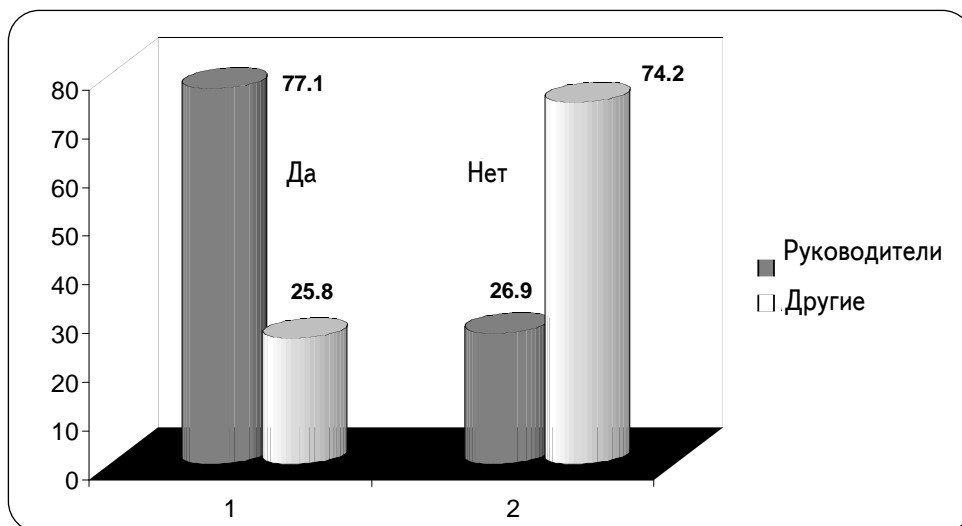
Большинство авторитетных представителей журналистского сообщества Армении - 59.6% - считает, что в существующих в стране условиях можно достичь того, чтобы журналистика была вполне объективной и независимой, и только одна треть думает иначе.

Однако мнения первых лиц СМИ и других представителей журналистского сообщества по данному вопросу оказались диаметрально противоположными. Только 25.8% журналистов ответили положительно (“вполне возможно” или “возможно”) на данный вопрос, тогда как среди первых лиц оптимистов 77.1%. Пессимистов, включая затруднившихся ответить, соответственно 74.2 % и 26.9%.

Диаграмма 5.

**Мнения руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества о возможности существования в стране независимой и объективной журналистики.**

*(Положительные и отрицательные, включая “затрудняюсь ответить”, мнения сгруппированы).*



Ни один вопрос анкеты не вызвал столь противоречивой реакции разных сегментов журналистского сообщества. Для большей наглядности приведем детальную раскладку мнений по рассматриваемым группам респондентов.



Таблица 6.

**При существующей в стране политической, социальной и моральной обстановке возможно ли иметь действительно независимую и объективную журналистику?**

N	Варианты ответов	Выбрали данный вариант, %	
		Руководители	Другие
1	Вполне возможно	7.7	-
2	Возможно	68.4	26.8
3	Затрудняюсь ответить	3.8	16.1
4	Невозможно	17.9	38.7
5	Абсолютно невозможно	5.1	19.4
6	<b>Итого</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Способно ли в существующих условиях само журналистское сообщество найти в себе возможности для обеспечения более высокого уровня деятельности и соблюдения норм профессиональной этики? То обстоятельство, что руководители СМИ, которые, по результатам данного опроса, признаны частью категории, оказывающей наибольшее влияние на содержание и направленность публикаций (см. таблицу 1), настроены достаточно оптимистично, подсказывает утвердительный ответ. Хотя известную поправку нужно делать и на то, что люди, несущие определенную ответственность за ситуацию в своей сфере, как правило, склонны представлять ее в более благоприятном свете.

Таблица 7.

**По Вашему мнению, возможно ли, чтобы наше журналистское сообщество само обеспечило более высокий уровень соблюдения профессиональной этики?**

N	Варианты ответов	Выбрали данный вариант, %
1	Возможно	31.2
2	Возможно при определенных условиях	59.6
3	Затрудняюсь ответить	1.8
4	Невозможно	6.4
5	Абсолютно невозможно	0.9
6	<b>Итого</b>	<b>100</b>

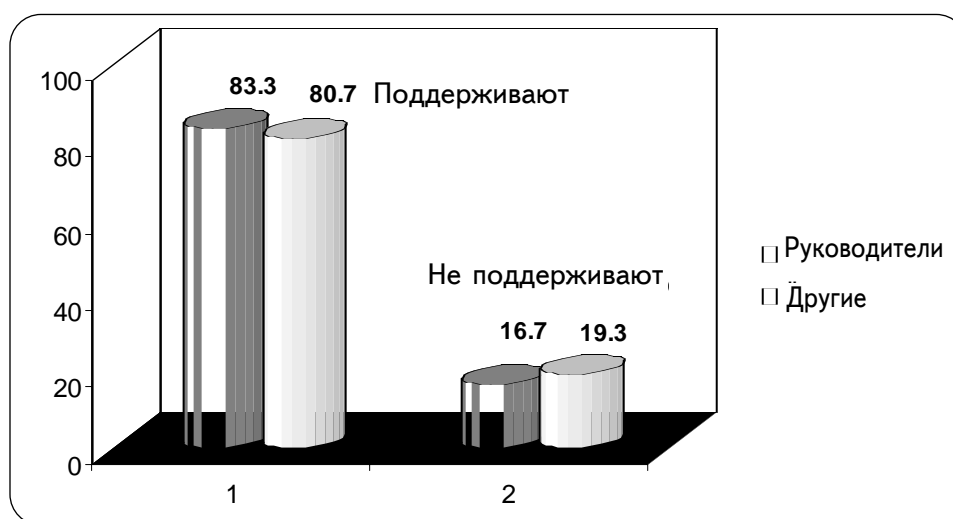
И снова можно отметить, что абсолютное большинство наиболее влиятельных представителей журналистского сообщества страны настроено весьма оптимистично. Руководители СМИ и журналисты не только уверены в том, что достижение более высоких стандартов профессиональной деятельности в принципе возможно (см. таблицу 5), но и в том, что этого может добиться само сообщество, собственными силами.

Однако взгляды руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества здесь также заметно расходятся (хотя и не столь кардинально, как в предыдущем случае). И снова журналисты пессимистичнее - 16.2% (включая 6.5% затруднившихся ответить) из них считает, что собственными силами достижение высоких стандартов профессиональной деятельности, независимости и объективности невозможно. Тогда как среди руководителей СМИ пессимистов только 6.4%.

Диаграмма 6.

**Мнения руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества о возможности обеспечения самим сообществом более высоких норм профессиональной этики.**

*(Положительные и отрицательные, включая “затрудняюсь ответить”, мнения сгруппированы).*



В целом, опрос обнаружил некоторые противоречия между невысокой оценкой этичности армянских СМИ (см. таблицу 4) и верой в возможность кардинально улучшить ситуацию (см. таблицу 6), а также с осознанием респондентами базовых этических принципов профессии (см. таблицу 3). Эта проблема требует глубокого изучения - тем более, если будут предприняты конкретные шаги по формированию системы саморегулирования медиа.

В следующем блоке вопросов предлагалось рассмотреть возможности и варианты создания системы саморегулирования СМИ как эффективной технологии решения обсужденных выше проблем. Рассмотрим эти вопросы более детально, с точки

зрения различных медийных институтов и организаций.

Таблица 8.

**Как Вы относитесь к идее создания системы саморегулирования СМИ?**

(Ответы представлены в %)

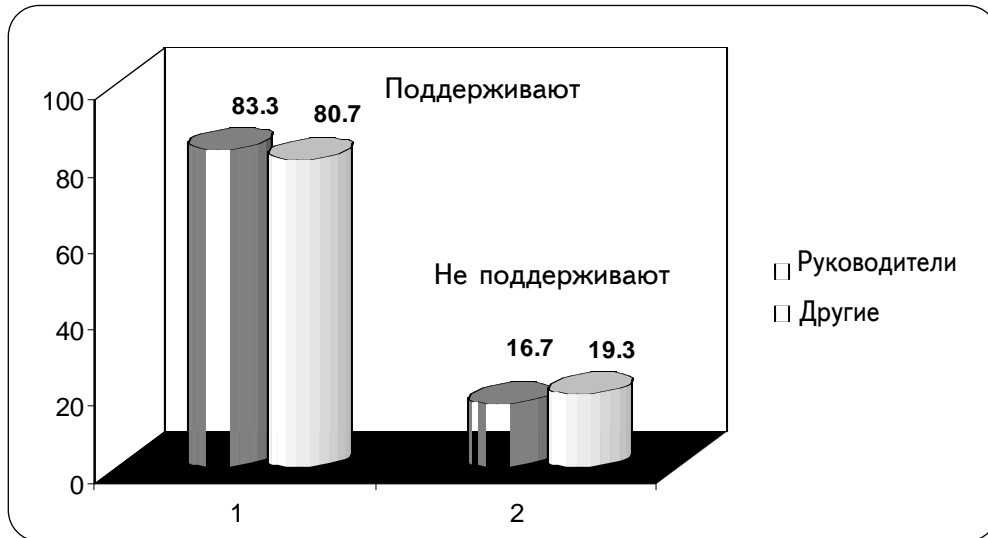
N	Вариант ответа	Печатные СМИ	Информационные агентства	Вещательные СМИ	Общественные организации	Зарубежные СМИ	СМИ и организации областей	Всего
1	Поддерживаю	32.3	66.7	50.0	70.0	53.8	80.0	54.1
2	Скорее поддерживаю	38.7	22.2	26.9	30.0	23.1	20.0	28.4
3	Затрудняюсь ответить	19.3	11.1	15.4	-	7.7	-	11.0
4	Скорее не поддерживаю	6.5	-	3.9	-	-	-	2.8
5	Не поддерживаю	3.2	-	3.8	-	15.4	-	3.7
6	<b>Итого</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

**Идею создания системы саморегулирования поддерживает подавляющее большинство опрошенных представителей журналистского сообщества - 82.5%, в том числе более половины - безоговорочно.**

Отметим, что максимальное число сторонников идеи зафиксировано среди представителей региональных СМИ и журналистских организаций ( по 100%), минимальное - среди представителей печатных изданий - 71% (хотя, конечно, и они составляют подавляющее большинство в этой группе). Некоторый скептицизм по отношению к идее формирования институтов саморегулирования проявили представители зарубежных СМИ - 15.4% отказали ей в поддержке, однако и в этой категории сторонников абсолютное большинство - 76.9%.

Диаграмма 7.

**Мнения руководителей СМИ и других представителей журналистского сообщества о целесообразности создания системы саморегулирования СМИ.**  
*(Положительные и отрицательные, включая “затрудняюсь ответить”, мнения сгруппированы)*



Руководители СМИ в большей степени выступают за создание системы саморегулирования, чем вторая группа (журналисты + представители общественных организаций). Это подтверждает и тот факт, что, если среди первых доля безоговорочно поддерживающих идею составляет 56.4%, то во второй группе менее половины - 48.4%, а категорически не согласны соответственно 2.6% и 6,5%.

Вообще более высокий уровень оптимизма и уверенности в том, что достижение высоких стандартов в деятельности армянских журналистов вполне возможно, проявленные руководителями СМИ, дают серьезные основания надеяться на успех в деле развития медийных процессов в стране, в частности, путем формирования системы саморегулирования.

С другой стороны, относительный пессимизм представителей общественных организаций и журналистов, не выполняющих руководящих функций (см. также выше диаграмму б), нуждается в серьезном анализе и осмыслении.

Как было представлено во вводной части, в различных странах существуют различные системы и органы саморегулирования. Какой вариант, с точки зрения представителей журналистского сообщества, наиболее целесообразно сформировать в условиях Армении?

Таблица 9.

**Какой орган или систему саморегулирования целесообразно и возможно сформировать в Армении?**

(Возможно было выбрать несколько ответов.

В таблице проценты подсчитаны от суммы ответов). В %.

N	Вариант ответа	Печатные СМИ	Информационные агентства	Вещательные СМИ	Общественные организации	Зарубежные СМИ	СМИ и орг-ции областей	Всего
1	Совет прессы	28.9	26.7	35.5	25.0	31.6	37.2	31.7
2	Омбудсмены прессы	7.7	6.7	3.2	20.0	-	14.0	8.9
3	Центр по анализу деятельности СМИ	19.2	26.7	29.0	15.0	31.6	18.6	22.2
4	Периодически созываемые собрания по вопросам этики	19.2	26.7	19.4	15.0	10.5	16.3	17.8
5	Кодексы по этике отдельных СМИ	21.2	6.6	12.9	25.0	15.8	13.9	16.7
6	Ни один	3.8	6.6	-	-	10.5	-	2.7
7	Итого	100	100	100	100	100	100	100

Иерархия предпочтений организационных форм системы саморегулирования СМИ выглядит следующим образом:

1. Совет прессы.
2. Центр исследования деятельности СМИ, который будет периодически публиковать аналитические материалы.
3. Периодически созываемые собрания по вопросам этики.
4. Кодексы этики отдельных СМИ.
5. Омбудсмены прессы.

Среди дополнительных идей, выдвинутых самими респондентами, отметим две. Это предложение о добровольном принятии всеми журналистами Хартии этических принципов профессиональной деятельности, а также Договор о принципах, подписанный руководителями СМИ.

**Подчеркнем, что, по мнению большинства опрошенных представителей журналистского сообщества Армении, наиболее предпочитаемая форма организации системы саморегулирования - Совет прессы.**

Это подтверждается и тем фактом, что, если пересчитать проценты выборов не к сумме ответов, а к числу респондентов, то окажется, что 52.3% всех респондентов упоминали Совет прессы.

Мнения первых лиц СМИ и других представителей журналистского сообщества в основном совпали, но последние несколько большее значение придают должности омбудсмена прессы.

Для того, чтобы такая система (орган) была жизнеспособной, необходимо, чтобы она выполняла полезные, с точки зрения журналистского сообщества, функции. В этом смысле очень важно знать, какими проблемами должен заниматься такой орган в первую очередь.

Таблица 10.

**Какие функции целесообразно возложить на орган (или систему) саморегулирования в случае его (ее) создания?**

(Ранжирование от 1 до 4, при этом 1 - наиболее важная функция, 4 - наименее важная функция)

N	Вариант ответа	Печатные СМИ	Информационные агентства	Вещательные СМИ	Общественные организации	Зарубежные СМИ	СМИ и организации областей	Всего
1	Защищать общество от недобросовестной информации	1.93	2.22	1.84	2.00	1.92	1.95	1.94
2	Защищать свободу СМИ	1.97	1.89	2.40	1.90	1.83	1.58	1.97
3	Решать проблемы профессиональной этики, журналистской солидарности	2.40	2.00	2.44	2.70	2.58	2.84	2.50
4	Разрешать конфликты между различными СМИ	3.70	3.89	3.32	3.40	3.67	3.63	3.58

Основными функциями системы саморегулирования респонденты считают:

- защиту общества от недобросовестной информации;
- защиту свободы СМИ.

Решение вопросов профессиональной этики и журналистской солидарности считается менее важной функцией институтов саморегулирования. На последнем месте - функции третейского арбитра в конфликтах между различными СМИ.

Поступили также дополнительные предложения - ограничить функции системы саморегулирования только разработкой общих этических норм, а также предоставить ей полномочия по разрешению конфликтов, возникающих внутри отдельных СМИ.

Особенно важное значение первым в иерархии двум функциям придают представители региональных медиа, причем очень актуальна для них функция защиты свободы СМИ (1.60 балла). Представители же вещательных СМИ относятся к той же проблеме достаточно спокойно (средний балл - 2.38).

Наконец отметим, что существенных различий между мнениями первых лиц СМИ и других респондентов по этой проблеме нет. По-видимому, такие ожидания от системы саморегулирования требуют дальнейшего осмысления и обсуждения.

Очевидно, что успешность реализации любого проекта в значительной степени зависит от авторитетности, воли и компетентности его инициаторов и исполнителей. Кто бы мог, по мнению опрошенных, возглавить процесс формирования в Армении системы саморегулирования журналистского сообщества?

Таблица 11.

**Кто, по Вашему мнению, должен инициировать создание такой системы и основать ее?** (Возможно было выбрать несколько ответов. В таблице проценты подсчитаны от суммы ответов). В %.

N	Вариант ответа	Печатные СМИ	Информационные агентства	Вещательные СМИ	Общественные организации	Зарубежные СМИ	СМИ и организации областей	Всего
1	Собственники СМИ	8.2	-	10.7	7.4	7.7	4.4	7.2
2	Первые лица СМИ	29.5	35.0	28.6	25.9	26.9	31.1	29.4
3	Журналистские организации	29.5	35.0	30.4	29.7	34.6	37.8	32.3
4	Журналисты	23.0	25.0	25.0	22.2	23.1	17.8	22.6
5	Другие представители общественности	9.8	5.0	5.3	14.8	7.7	8.9	8.5
6	<b>Итого</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

Первые два места в списке предпочитаемых основателей системы саморегулирования уверенно занимают:

- журналистские организации;
- первые лица СМИ.

Этот факт подтверждается тем, что в пересчете на число респондентов журналистские организации получают 69.7%, а первые лица СМИ 63.3%. На третьем месте - журналисты. На последнем месте оказались собственники.

Первые лица СМИ и журналистские организации в качестве наиболее приемлемых основателей системы называются представителями всех опрошенных групп журналистского сообщества. Нет существенных разногласий и между двумя обобщенными категориями респондентов (руководителями СМИ и другими журналистами), если не считать того вполне понятного обстоятельства, что представители обеих групп чаще предлагают в качестве возможных основателей системы самих себя.

Одной из целей нашего исследования было определение своеобразного рейтинга армянских журналистов и общественных деятелей, их авторитета в профессиональном сообществе.

Вопрос был сформулирован следующим образом: “Чье мнение о Вашей работе Вы уважаете и чьи оценки учитываете (назовите имена из числа представителей информационной сферы, общественных деятелей, юристов и других специалистов)?” Сознвая, что тема является достаточно деликатной, отметим, что было названо более 150 фамилий журналистов, общественных и политических деятелей, юристов и т. д., в том числе шесть человек были упомянуты более 10 раз и еще девять назывались от 3 до 7 раз. В целом, такой достаточно большой разброс мнений о моральных и профессиональных авторитетах армянской журналистики можно, на наш взгляд, рассматривать как свидетельство пока недостаточно высокого уровня сформированности структуры журналистского сообщества, особенно если сопоставить этот факт с низким уровнем солидарности внутри профессиональной среды, который был зафиксирован выше (см. таблицы 2 и 3 и комментарий к ним).

## Заключение

Формирование подлинно независимой и эффективной “четвертой власти” на постсоветском пространстве - сложный процесс, успешность которого зависит не только от общей экономической, социально-психологической и политической ситуации в данной стране, но и от уровня зрелости, мотивации и скоординированных усилий самого журналистского сообщества - владельцев и руководителей СМИ, профессиональных объединений, рядовых журналистов. В переходный период особенно актуальной становится и проблема гармонизации правового регулирования информационной сферы и саморегулирования СМИ, так как система саморегулирования служит защитой свободы слова от ограничивающих ее законов и государственных органов.

В последние годы в различных странах в качестве одного из важных механизмов обеспечения более высокого качества и эффективности деятельности СМИ используется система - в разных ее формах - саморегулирования. Эта идея уже достаточно длительное время обсуждается и в профессиональных кругах Армении.

Пробуждение интереса к системе саморегулирования обусловлено, прежде всего, актуализацией таких проблем, как защита свободы слова, необходимость повышения уровня ответственности и профессионализма журналистов и СМИ, завоевание должного доверия общественности и ее защита от недобросовестных публикаций, формирование благоприятной среды для становления и развития независимых медиа.

Ереванский пресс-клуб инициировал социологическое исследование, цель которого - ознакомиться с мнениями ведущих представителей журналистского сообщества о возможностях, формах и перспективах создания системы саморегулирования СМИ в Армении. Данное исследование рассматривается как составная часть подготовительных работ, осуществленных ЕПК для организации семинара по этой проблеме 20 декабря 2004. Ранее Ереванский пресс-клуб провел ряд других мероприятий, направленных на популяризацию среди коллег идеи саморегулирования СМИ, о чем говорилось выше.



В целом, опрос показал, что представители медийной общественности осознают недостаточность факторов для существования в стране подлинно независимой и объективной журналистики. Респонденты считают, что в своем большинстве армянские журналисты ориентируются в профессиональной деятельности на “линию” руководителей и владельцев СМИ, с которыми в первую очередь связаны системой взаимных обязательств, а не на интересы общества и международные стандарты, которые в нашей действительности, согласно результатам исследования, реализуются в среднем на 30%.

В то же время подавляющее большинство представителей журналистского сообщества (59.6%) уверено в том, что даже в этих условиях в стране возможно существование независимой и объективной журналистики, как и в том, что более высокий уровень профессиональной деятельности может обеспечить само сообщество (91% опрошенных согласен с этим).

На наш взгляд, столь высокий уровень мотивации развития и совершенствования внутри одного из самых важных общественных институтов - средств массовой информации - требует серьезного осмысления, особенно на фоне широко распространенных представлений о пассивности и пессимизме, царящих в обществе в целом.

При таком взгляде на ситуацию неудивительно, что более 3/4 (82.5%) респондентов поддерживает идею формирования системы саморегулирования. В качестве наиболее приемлемого института такой системы видится создание Совета прессы, основателями которого должны выступить журналистские общественные организации и первые лица СМИ. Главными функциями Совета, согласно представлениям большинства респондентов, должны стать защита общества от недобросовестной информации и защита свободы СМИ.

На этот аспект исследования стоит обратить особое внимание. Несмотря на отсутствие ряда объективных условий для формирования в Армении эффективной системы саморегулирования СМИ, респонденты высказались за наиболее продвинутой и организационно сложную ее модель - Совет прессы. Подобный подход, очевидно, свидетельствует о том, что журналистская общественность рассчитывает исключительно на инициативу, в которую изначально будут вовлечены “главные силы”. Надежда, что процесс может идти “снизу вверх” и начаться с “малых форм”, которые в дальнейшем могут перерасти в нечто более крупное, слаба.

Учитывая объективные сложности, неодинаковую осведомленность и заинтересованность различных слоев журналистского сообщества в создании системы саморегулирования, представляется целесообразным вовлечение в эту систему на первых этапах тех средств массовой информации, представители которых однозначно поддерживают идею. Следует иметь в виду, что опрошенные руководители СМИ почти по всем вопросам настроены увереннее и оптимистичнее, чем журналисты и представители общественных организаций.

Вместе с тем, очевидно, что необходимы дополнительные дискуссии и обсуждения относительно функций и прав Совета прессы (или других институтов саморегулирования), которые будут добровольно делегированы ему журналистским сообществом.

## Приложения

### АНКЕТА

Уважаемый коллега!

В журналистской среде уже давно обсуждается идея создания в Армении органа или системы саморегулирования. Саморегулирование играет важную роль в деятельности зарубежных СМИ.

С целью ознакомления с мнением руководителей средств массовой информации и журналистов по этой проблеме Ереванский пресс-клуб при поддержке Ереванского офиса ОБСЕ проводит опрос.

Ваши искренние ответы помогут определить, необходимо ли иметь в Армении подобную систему и какие функции следует ей делегировать? Рассчитываем на Ваше содействие.

**Б Л А Г О Д А Р И М В А С !**

СМИ/НПО \_\_\_\_\_

Респондент \_\_\_\_\_  
(должность, имя, фамилия)

**1. Чем, по Вашему мнению, руководствуется большинство журналистов при подготовке публикации, на чьи взгляды и вкусы оно ориентируется в первую очередь? (Отметьте от 1 до 4 по степени важности: 1 - наиболее важное, 4 - наименее важное)**

Армянские журналисты, в основном, независимы и руководствуются собственными представлениями и взглядами \_\_\_\_\_

Большинство журналистов реализует политику редактора/партии/владельца СМИ \_\_\_\_\_

Большинство журналистов ориентировано на интересы и вкусы общества \_\_\_\_\_

Большинство журналистов руководствуется международными профессиональными стандартами \_\_\_\_\_

**2. При существующей в стране политической, социальной и моральной обстановке возможно ли иметь действительно независимую и объективную журналистику? (Отметьте кружочком)**

- вполне возможно \_\_\_\_\_ 1
- возможно \_\_\_\_\_ 2
- затрудняюсь ответить \_\_\_\_\_ 3
- невозможно \_\_\_\_\_ 4
- абсолютно невозможно \_\_\_\_\_ 5

**3. С кем в плане взаимных обязательств более всего связаны журналисты при исполнении своих профессиональных обязанностей? Ранжируйте от 1 до 8 (1 - связаны больше всего, 8 - связаны меньше всего)**

- семья \_\_\_\_\_
- политические единомышленники \_\_\_\_\_
- государство \_\_\_\_\_
- собственники СМИ \_\_\_\_\_
- редактор \_\_\_\_\_
- среда (товарищи) \_\_\_\_\_
- другие журналисты \_\_\_\_\_
- общественность \_\_\_\_\_
- Если есть другие соображения, отметьте \_\_\_\_\_

**4. Конечно, все перечисленные ниже этические нормы важны в журналистской деятельности. Тем не менее оцените их по 5-балльной системе (1 - не важно, 5 - очень важно; одну и ту же оценку можно дать нескольким или же всем ответам).**

- достоверность информации \_\_\_\_\_
- объективность, беспристрастность \_\_\_\_\_
- избегание конфликта интересов \_\_\_\_\_
- разделение фактов и мнений \_\_\_\_\_
- разделение информации и рекламы \_\_\_\_\_
- солидарность с другими журналистами \_\_\_\_\_
- отказ от взяток и поборов \_\_\_\_\_
- исключение плагиата \_\_\_\_\_

**5. В какой степени, по Вашему мнению, в армянской журналистике соблюдаются перечисленные выше нормы профессиональной этики? (Отметьте кружочком)**

- 0 - 25 % \_\_\_\_\_ 1
- 26 - 50 % \_\_\_\_\_ 2
- 51 - 75 % \_\_\_\_\_ 3
- 76 - 100 % \_\_\_\_\_ 4

**6. По Вашему мнению, возможно ли, чтобы наше журналистское сообщество само обеспечило более высокий уровень соблюдения профессиональной этики? (Отметьте кружочком)**

- возможно \_\_\_\_\_ 1
- возможно при определенных условиях \_\_\_\_\_ 2
- затрудняюсь ответить \_\_\_\_\_ 3
- невозможно \_\_\_\_\_ 4
- абсолютно невозможно \_\_\_\_\_ 5

**7. Как Вы относитесь к идее создания системы саморегулирования СМИ? (Отметьте кружочком)**

- поддерживаю \_\_\_\_\_ 1
- скорее поддерживаю \_\_\_\_\_ 2
- затрудняюсь ответить \_\_\_\_\_ 3
- скорее не поддерживаю \_\_\_\_\_ 4
- не поддерживаю \_\_\_\_\_ 5

**8. В разных странах действуют различные органы и системы саморегулирования. Какой орган или систему целесообразно и возможно сформировать в Армении? (Отметьте кружочком. Возможно несколько ответов. Если желаете, можете предложить другие варианты)**

- Совет прессы \_\_\_\_\_ 1
- Омбудсмен прессы \_\_\_\_\_ 2
- Центр исследования деятельности СМИ, который будет периодически публиковать аналитические материалы \_\_\_\_\_ 3
- Кодексы этики отдельных СМИ \_\_\_\_\_ 4
- ни один \_\_\_\_\_ 5
- другое (отметьте) \_\_\_\_\_

**9. Какие функции целесообразно возложить на орган (или систему) саморегулирования в случае его (ее) создания? (Ранжируйте от 1 до 4; 1 - наиболее важная, 4 - наименее важная. Если хотите, добавьте новые функции)**

- защищать общество от недобросовестной информации \_\_\_\_\_
- защищать СМИ и журналистов от всех видов посягательств государственных органов на свободу слова и самовыражения \_\_\_\_\_
- решать проблемы профессиональной этики, журналистской солидарности \_\_\_\_\_
- разрешать споры и конфликты, возникающие между различными СМИ (арбитраж) \_\_\_\_\_
- другое (отметьте) \_\_\_\_\_

**10. Кто, по Вашему мнению, должен инициировать создание такой системы и основать ее? (Отметьте кружочком. Можно выбрать несколько ответов)**

- собственники СМИ \_\_\_\_\_ 1
- первые лица СМИ \_\_\_\_\_ 2
- журналистские организации \_\_\_\_\_ 3
- журналисты \_\_\_\_\_ 4
- другие представители общественности \_\_\_\_\_ 5

**11. Чье мнение о Вашей работе Вы уважаете и чьи оценки учитываете? (Назовите имена из числа представителей информационной сферы, общественных деятелей, юристов и других специалистов)**

_____	_____
имя	фамилия
_____	_____
имя	фамилия
_____	_____
имя	фамилия
_____	_____
имя	фамилия
_____	_____
имя	фамилия

**В завершение беседы:**

Теперь попросите респондента добавить свои замечания и предложения.

---

---

---

---

---

**Список  
участников опроса  
(в алфавитном порядке)**

**Печатные СМИ/интернет-издания**

1. Абрамян Арам, “Аравот”
2. Аветикян Акоп, “Азг”
3. Агаджанян Ваграм, “Еррорд уж”
4. Айказуни Агапи, “Пакагиц”
5. Акопян Армен, “Айоц ашхар”
6. Акопян Татул, “Азг”
7. Арамян Ашот, “Республика Армения”
8. Атабекян Нерсес, “02”
9. Бабуханян Айк, “Иравунк”
10. Багдасарян Ара “Урарту”
11. Багдасарян Армен, “168 жам”
12. Багдасарян Эдик, “Этк”
13. Варданян Вардан, “Айб-Фэ”
14. Галаджян Ованес, “Иравунк”
15. Давоян Мгер, “Город”
16. Дохолян Артур, “Пакагиц”
17. Еранян Ованес, “Еркир”
18. Израелян Анна, “Аравот”
19. Казинян Арис, “Голос Армении”
20. Курдиян Елена, “Республика Армения”
21. Мартиросян Джульетта, “Авангард”
22. Мкртчян Гагик, “Айоц ашхар”
23. Наапетян Гагик, “Айастани Анрапетутюн”
24. Нагдалян Эдуард, “Деловой экспресс”
25. Нахшкарян Флора, “Голос Армении”
26. Никогосян Тигран, “Айастан”
27. Оганесян Тигран, “Армяно-российский деловой журнал”
28. Погосбекян Элина, Бюллетень ЕПК
29. Сейранян Сатик, “168 жам”
30. Сейранян Спартак, “Еркир”
31. Фарманян Тигран, “Айастани Анрапетутюн”

**Информационные агентства**

32. Багдасарян Герберт, “Фотолур”
33. Григорян Николай, информационный центр “Артакарг алик”
34. Захарян Карен, “Де-факто”
35. Зорян Грайр, “Арменпресс”
36. Мангасарян Рубен, “Паткер”,
37. Машурян Сона, “Ноян Тапан”
38. Мкртчян Эммануил, “Арминфо”
39. Тадевоян Ара, “Медиамакс”
40. Хачатрян Арутюн, “Ноян Тапан”

## Телекомпании

41. Азарян Артур, “Кентрон”
42. Буниатян Гагик, “Ай ТВ”
43. Варданян Ваграм, “Айреник”
44. Галоян Ара, “Шохагат”
45. Езекян Артур, “Шант”
46. Казарян Маня, “Шохагат”
47. Казарян Петрос, “Кентрон”
48. Калашян Ашхен, “ТВ-5”
49. Киракосян Артур, “Шант”
50. Костанян Грач, “АРМЕНАКОБ”
51. Майрапетян Самвел, “Второй Армянский телеканал”
52. Манукян Гегам, “Еркир - медиа”
53. Мирзоян Шушаник, “Еркир - медиа”
54. Мкртчян Гагик, “Армения”
55. Мовсисян Месроп, “А1+”
56. Налбандян Гнел, Общественное телевидение Армении
57. Сарибекян Эдуард, “Армньюс”
58. Саркисян Лазрт, “ТВ-5”
59. Сафарян Арам, “Второй Армянский телеканал”
60. Степанян Рузанна, “АЛМ”
61. Яланузян Карл, МТРК “МИР”

## Радиокомпании

62. Амирян Армен, Общественное радио Армении
63. Аревшатян Шушаник, “Ван”
64. Мкртчян Арам, “Радио НАУ”
65. Оганесян Амасиа, Общественное радио Армении
66. Саркисян Ваче, радиостанция “Азатутюн”
67. Хачатрян Рузан, радиостанция “Азатутюн”
68. Хумарян Корюн, “Импульс”

## Журналистские организации

69. Алоян Вардан, Ассоциация редакторов-издателей “Армянская пресса”, ЗАО “CS Publishing house”
70. Амирханян Вага, “Акаствер”
71. Амирханян Джульетта, “Фемида”
72. Арутюнян Месроп, Ереванский пресс-клуб
73. Геворкян Астхик, Союз журналистов Армении
74. Меликян Ашот, Комитет по защите свободы слова
75. Навасардян Борис, Ереванский пресс-клуб
76. Никогосян Армен, Ереванский пресс-клуб
77. Саркисян Нунэ, “Интерньюс” Армении



## Собственные корреспонденты зарубежных СМИ

78. Арутюнян Мариам, Франс Пресс
79. Газазян Аршавир, “Дойче Велле”
80. Григорян Левон, ОАО “Первый канал”
81. Демурян Авет, Ассошиэйтед Пресс
82. Лилоян Тигран, ИТАР-ТАСС
83. Манвелян Алексей, ВВС
84. Матевосян Гамлет, РИА “Новости”
85. Мкртчян Анна, EFE
86. Мкртчян Асмик, Ройтер
87. Топчян Карен, ВВС

## Региональные СМИ

### *Области:*

#### *Арагацотн*

88. Норайр Григорян, газета “Дарц” (Аштарак)

#### *Арарат*

89. Ашугян Карине, газета “Арарат” (Арташат)
90. Ованисян Маргарита, газета “Арташат” (Арташат)

#### *Армавир*

91. Даниелян Хачик, “АЛТ” ТВ (Армавир)

#### *Гегаркуник*

92. Айрапетян Пап, газета “Севан” (Севан)
93. Хачатрян Юра, газета “Гегама ашхар” (Гавар)

#### *Котайк*

94. Гегамян Хикар, газета “Котайк” (Гавар)

#### *Лори*

95. Апуджаниян Фахрад, газета “Лусардзак” (Спитак)
96. Аршакян Карен, “Фортуна” (Степанаван)
97. Булгадамян Наира, газета “Гражданская инициатива” (Ванадзор)
98. Микоян Манвел, газета “Лору марз” (Ванадзор)
99. Сакунц Артур, Ванадзорский офис Хельсинкской гражданской ассамблеи

***Сюник***

- 100. Алексанян Самвел, газета “Сюняц еркир” (Капан)
- 101. Месропян Алвард, “Ласт” ТВ (Горис)
- 102. Шахназарян Сусанна, Горисский пресс-клуб

***Тавуш***

- 103. Ананян Вардан, “Камут” ТВ (Ноемберян)

***Ширак***

- 104. Абрамян Агаси, газета “Кумайри” (Гюмри)
- 105. Барсегян Левон, клуб журналистов “Аспарез” (Гюмри)
- 106. Гандилян Артур, “Цайг” (Гюмри)
- 107. Маргарян Самвел, газета “Ширак” (Гюмри)
- 108. Минасян Маргарита, “Цайг” (Гюмри)
- 109. Наапетян Анаит, газета “Туфашхари арорян” (Артик)